Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ РЕСПУБЛИКАНСКА КОМИТЕДЭЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-hээ гарана. | № 189 (18512) | 1990 оной августын 18, суббото | Сэн 3 мүн.

ЭЭЛЖЭЭТЭ БЭШЭ СЪЕЗД

Далайн ба гол мүрэнэй флодой хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзда үндэhэн хубилалтанууд болохо ёhотой. Августын 15-да Москвада нээгдэhэн ээлжээтэ бэшэ съезд тэрэниие хубилган шэнэдхэлгын ёho гуримуудые зүбшэн хэлсэхэ уялгатай. Съездые эмхидхэгшэдэй hанамжын ёhoop, морягуудай ба гол мүрэнэй хүдэлмэрилэгшэдэй нэгэдэл хадаа Уhанай транспортын хүдэлмэрилэгшэдэй дулдыданги бэшэ федеративна профсоюз гэжэ шэнээр нэрлэгдэхэ ёhстой. Энэ нэрэнь профсоюзай шэнэ байгууламжын уг удхые харуулха.

Орон соо тохёолдоhон байдал обществодо профсоюзуудай дүүргэхэ үүргэ тухай асуудал шангаар, шэнээр табяа гэжэ профсоюзай ЦК-гай түрүүлэгшэ К. Ю. Мацкявичус хэлэнэ. Манай ээлжээтэ бэшэ съезд үе сагай энэ эрилтэдэ харюу үгэхэ, ажалшадай эрхэнүүд болон аша туhые хамгаалагша болохо профсоюзай хараа шугамые бэхижүүлхэ талаар хэмжээнүүдые тодорхойлхо зэргэтэй.

Профсоюзай түбые, тэрэнэй hунгагдадаг зургаануудые бүрилдүүлхэ, хүтэлбэрилэгшэдые hунгаха, федеративна профсоюзай уставые зүбшэн хэлсэхэ, СССР-эй профцентрэй президиумэй бүридэлдэ делегадуудые hунгаха асуудалнуудые съезд зүбшэн хэлсэхэ юм. (ТАСС).

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй хоердохи сессиие угтуулан

УЛАМ ЭРШЭТЭЙГЭЭР ХҮДЭЛХЭ

С. Н. БУЛДАЕВ,

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ

еспубликын Верховно Соведэй хүдэлжэ эхилhэнhээ хойрбэн hара hаяар гүйсэ. Энэмнай тиимэшье бабэшэ гээшэ. Ушар иимэюу хээ гээшэбибди? гэасуудал гарана. Олонхиин сэдьхэл хүдэлгэжэ байэнэ асуудалда тээсгэн Тар-гайн, Бэшүүрэй болон Касын районуудай hунгаггай, Буряадай мебель бүг, модо болбосоруулдаг инадай ажалша коллектиэй уулзаха үедөө харюуушартай болоо hэм.

еспубликын парламентын ябуулгада яhала hайншье бии, дутуу дундашье ушарна. Энэ асуудал хингэжэ тобшохоноор хасажа болоно. Гэбэшье энэ дүүрэн харюу бэшэ ха даа. Тиимэhээ уулзалгата хабаадагшадай сэдьэ энэ харюугай ханаажагүй байhыень ойлгожо, дүүрэнээр харюусахые доо hэм.

еспубликын арбан хоёрдо зарлалай Верховно Совет нхиhаа юугээрээ илгарнаб, тэрэ саг үргэлжэ хүэг байна. Арадай депуд саг үргэлжын арбан хокомиссида хүдэлнэ, эй арбан нэгэнэйнь түрүүэнэр гол ажалhаа сүлөөэнхэй. Тиигэжэ тэдэнэр жэлтэ парламентаринар онь гээшэ. Тобшолбол, овно Соведэй гол ажал лга удаан болзорой түсээр хүдэлдэг саг үргэлкомиссинуудта үнгэрнэ.

саг үргэлжын комиссинуутүрүүлэгшэнэр олон кандиануудые соохоо шэлэхэ үнhуури дээрэ hунгагдабайна. Тэдэнэй олонхид ажабайдалай орёо шуасуудалнуудаар онсо ын hанал бодолтой юм. эдэнэрhээ эдэбхитэй, түргэн ябуулгануудые ээ hэмди. Эдэнэй зариинь, нэн түрүүн Г. К. Языков, Н. А. Астапенко, Ю. Ф. ..., И. Т. Павлов ажал лгаа эршэмтэйгээр эхил-

нэ жэлдэ республикын 50 хуулиин проектнүүдые жэ, наринаар зүбшэн , баталан абахаар хагдана. Саг үргэлжын коиссинуудта эдэнэй эрба гаань бэлдэгдэжэ, гүнзэ шэнжэлэгдэжэ байhань баясуулна. Эдэ комисуд хэдэн заседанинуудые гөө. Имагтал хуулиин ктнүүдые зохёожо, зүбхэлсэлгэ тэрэнэй зүблэзүйлдэ табигдаа бэшэ. Жэнь, Түсэблэлгын-бюджетнэ сси республикын Социо-экономическа хүгжэлтын оной гүрэнэй түсэбэй про, Гүрэнэй бюджедэй проект охо талаар гүнзэгы үндэбаримтатайгаар хүдэлжэ. Эдэ шухала асуудалта комиссиин гэшүүдэй аар хандажа байhаниинь таатай. Проектнүүдэй хэвариант зохёохыень коминистерствэнүүд боан зургаануудта дуэдэ бүгэдые наришэнжэлжэ үзэхыень элимэргэжэлтэдтэ хандаиие заседанинуудайнжэдэ табина.

омышленностиин, трансын, холбооной, элсэнэй ба ажалай эмхидасуудалнуудай талаар, ай үргэн хэрэглэмжын бараа үйлэдбэрилгын, худаа наймаанай, ниитын хоолой, зоной ажаhуухэрэглэмжэ хангалгын алнуудай талаар саг үрын комиссинууд хамтын даани үнгэргэжэ, респубын Министрнүүдэй Соведэй үрүүлэгшын нэгэдэхи орлогВ. К. Агаловай, арадай үрхэрэглэмжын эд бараа үйбэрилэн гаргадаг министернүүд болон предприятиай хүтэлбэрилэгшэдэй тоонүүдые шагнаад, шэнэ хатүсэб зохёожо захалhан гаа.

ко юумэниинь юуб гэбэл, овно Соведэй саг үргэлжын комиссинууд хүсэеэ нэгэдүүлжэ, орёо шухала асуудалнуудые, зорилгонуудые шиидхэхые оролдоно. Минии hанахада, иимэ хандаса ашатай туhатай үрэ дүнгүүдые үгэхэ бшуу. Эгээл тиимэhээ хүдэлмэриеэ энэ шэглэлээр үргэлжэлүүлхэ, бэдэрэлгэнүүдые хэхэ шухала.

Республикын парламентын саг үргэлжын бүхы комиссинууд түсэбэй ёhoop, эршэмтэйгээр хүдэлжэ, hайн үрэ дүнгүүдые түйлана г. н аргагүй. Эрдэмэй, арадай эрдэм hуралсалай, соёлой ба спортын, хүмүүжүүлгын асуудалнуудай талаар, Залуушуулай хэрэгүүдэй талаар, Агропромышленна комплексын ба эдеэ хоолой асуудалнуудай талаар, Соведүүдэй хүдэлмэриин асуудалнуудай талаар, Һацинууд хоорондын холбоо барисаае хүгжөөхэ ба нарижуулан hайжаруулха асуудалнуудай талаар саг үргэлжын комиссинууд үшөөл hанаhанда хүрэнгүй, hулаар хүдэлжэ байна.

Жэшээнь, Агропромышленна комплексын ба эдеэ хоолой асуудалнуудай талаар саг үргэлжын комиссиие абажа харая. Энэмнай Верховно Соведтэ гол комиссинуудай нэгэниинь гээшэ. Республика доторнай экономикын аграрна сектор гол hуури эзэлдэг. Тиимэhээ эндэ шиидхэгдэхэ асуудалнууд олон. Юрэдөөл, зониие эдеэ хоолой зүйлнүүдээр хангаха хойшолуулашагүй шухала хэмжээнүүд тухай асуудалые хаража үзэhэн Верховно Соведэй нэгэдэхи сессиин шиидхэбэринүүдые бэелүүлгые комиссинууд шанга хиналта доро абаха ёhотой. Мүнөө дээрээ саг үргэлжын комисси энэ хүдэлмэриеэ ёhотой hайнаар эмхидхэжэ шадаадүй байhаар.

Верховно Соведэй саг үргэлжын бусад комиссинууд, республикын парламентын Президиум ажал ябуулгаяа улам эршэдхэхэ ёhотой. Верховно Соведэй Президиумэй hүүлэй заседанинууд дээрэ энээн тухай яhала хэлсэгдэhэн байха. Ажабайдалай бүхы hалбаринуудай шухала асуудалнуудые шиидхэхэ, Верховно Соведтэ хандаhан зоной эрилтэнүүдые хангаха шухала гэжэ Президиумэй бүхы гэшүүд нэгэн hаналтайгаар тоолоно. Ушар иимэhээ улам эршэмтэйгээр хүдэлхэ хэрэгтэй.

Эдэ үдэрнүүдтэ бидэ республикын Верховно Соведэй хоёрдохи сессиие үнгэргэлгэдэ бэлдэжэ байнабди. Тэрэ октябрь hарын эхээр үнгэргэгдэхэ. Арба гаран асуудал сессиин зүблэхэ зүйлдэ табигдаха байна. Саг үргэлжын комиссинуудтай зүбшэн хэлсэhэнэйнгээ hүүлээр Верховно Соведэй Президиум иимэ тобшололдо хүрэжэ ерэбэ: Буряадай АССР-эй бүрин эрхэтэ байлга тухай Деклараци хадаа сессиин шиидхэхэ гол асуудал болохо юм. Түсэблэлгын, бюджетно-мүнгэн hангай ажал ябуулгын, сэнгүүдые нарижуулгын, экономическа реформо бэелүүлгын ба ажалай нөөсэнүүдэй асуудалнуудай талаар Хуулиин, хуули ёhоной ба гурим журамай асуудалнуудай талаар саг үргэлжын комиссинууд бүрин эрхэтэ байлга тухай Декларациин проектнүүдые бэлдэhэн байна.

И. Т. Павловай хүтэлбэрилдэг саг үргэлжын комиссиин бэлдэhэн проект хэблэлдэ толилогдожо, зүбшэн хэлсэгдэжэ байна. Саг үргэлжын бусадшье комиссинууд энэ шухала хэрэгэй хажуу тээ үлэнгүй, өөhэдынгөө проектнүүдые зохёохо. Тиимэhээ республикын бүхы зоной аша туhые хараада абаhан гүнзэгы удхатай документ сесси болотор бэлдэгдэхэ аабза гэжэ найдаха үндэhэ баримтанууд бии.

Энэ документ баталагдан абтахадаа, республикын гүрэнэй хүгжэлтын замда шухала шата болохо байна. Буряад ороной газар дээрэ ажаhуудаг бүхы арадуудай хүсэл эрмэлзэлые элирхэйлэн харуулhан Деклараци гүрэнэй дулдыданги бэшэ байдалые, бүрин эрхэтэ байлгые соносхоhoo гадна, республикын политическэ ба экономическа эрхэ болон уялгые үндэhэлхэ, тэрэнэй саашанхи хүгжэлтын замые тодорхойлхо хэдэн дүримүүдые батадхаха ёhотой.

Республикын бүрин эрхэтэ байлга тухай Декларациие баталан абаха асуудалда би ямараар ханданабиб? Тэрэниие баталан абахые хүсэнэб.

РСФСР-эй Арадай депутадуудай нэгэдэхи съезд дээрэ РСФСР-эй гүрэнэй бүрин эрхэтэ байлга тухай Деклараци баталан бахын түлөө дуугаа үгөө hэм. Буряад ороной бусад депутадууд энээнэй түлөө дуугаа үгэhэн байгаа (энэ Декларациие буруушаажа, дуугаа үгөө гэжэ РСФСР-эй зарим арадай депутадуудые, тэрэ тоодо намайе зэмэлhэн республиканска газетэнүүдтэ толилогдоhон материалнуудые уншахадаа, ехэл гайхабаб. Бидэ тэрэниие юрэнхы дээрэнь бэшэ, харин зарим статьянуудыень, тусхайлбал, табадахи статьяень буруушаагаа hэмди. РСФСР-эй Хуулинууд союзна Хуулинуудhаа үлүү дээшээ байха тухай эндэ хэлэгдээ hэн. Энэмнай ой ухаанда орошогүй юумэн гээшэ. Статья статьягаарнь дуугаа үгэжэ, тэрэниие баталан абаа hэмди. Эдэ бүгэдэн тухай «Аргументы и факты» бэшэhэн байгаа). Энэ документ хүн бүхэнэй ажабайдалые hайжаруулха, түрэл хэлэеэ эрхэ сүлөөтэйгөөр хүгжөөхэ, хэрэглэхэ, өөhэдөө өөhэдыгөө тодорхойлхо эрхэ арад бүхэндэ олгохо байна гэжэ этигэhэн дээрэhээ тэрэниие hайшаажа, дуугаа үгөө hэм.

«Буряад үнэн» ба «Правда Бурятии» газетэнүүдтэ толилогдоhон Буряадай АССР-эй бүрин эрхэтэ байлга тухай Декларациин проектдэ ямараар хандажа байhанаа хэлэхэ хүсэлэнтэйб. Энэ документ үшөөл «түүхэйшэг» байна, тэрэниие үшөөл заhаха, нэмэхэ хэрэгтэй гэжэ тоолоноб. Жэшээнь, Буряадай АССР-эй Хуулинууд РСФСР-эй болон СССР-эй Хуулинуудhаа үлүү дээшээ байха ёhотой гэжэ хэлэгдэhэн статьянь hанаандамни таарана гүй.

Гэбэшье энэ хадаа Декларациин проектнүүдэй нэгэниинь ха юм даа. Эсэсэй проект баталан абаха хүдэлмэридэ олониитэ эдэбхитэйгээр хабаадажа, шухала hанамжа дурадхалнуудые оруулха аабза гэжэ найданаб. Тиихэдэ Союзна ба Федеративна хэлсээнүүд ямар байха ёhотойб гэжэ олониитэ өөhэдынгөө үгэ хэлэхэ зэргэтэй.

Экономико саашадань хүгжөөхэ талаар хэдэн хуулиин проектнүүд республикын Верховно Соведэй сесси дээрэ зүбшэн хэлсэгдэжэ, баталагдан абтаха. Энэмнай нэн түрүүн гуримшуулагдадаг дэлгүүрэй экономико хүгжөөхэ тухай гол хараа бодолые баталан абалга мүн. Дэлгүүртэ орохо шухала. Мүнөө энээниие буруушааха, маргаха хүнүүд үсөөржэ байна. Хэзээ, хайшан гээд орохо гээшэб? гэhэн ондоо асуудал табигдана. Верховно Соведэй саг үргэлжын комиссинуудта гол хараа бодолой элдэб янзануудые зохёожо эхилбэ, энэ талаар республикын правительство өөрынгөө hанал бодолые тодорхойлно.

Дэлгүүртэ оролгын асуудалнуудта зорюулжа, «Правда Бурятии» газетын редакцитай хамта Верховно Совет hаяхан «түхэрээн столой» заседани үнгэргөө hэн. Буряадай АССР-эй арадай депутадуудhаа гадна, КПСС-эй обкомой, республикын профсоюзуудай соведэй, министерствэнүүд болон албан зургаануудай, хүтэлбэрилэгшэд, эрдэм ухаанай түлөөлэгшэд уригдаhан байгаа. Дэлгэрэнгы, hонирхолтой хөөрэлдөөн болобо. Дэлгүүртэ оролгын гол асуудалнуудаар «түхэрээн стол» ходо үнгэргэхэ шухала гэжэ шиидхэгдээ.

Соведүүдэй байгуулалта тухай орёо хурса асуудал республикын Верховно Соведэй хоёрдохи сессиин зүблэхэ зүйлдэ мүн лэ оруулагданхай. Тус асуудалай табигдаhаниинь дэмы бэшэ. Ушарынь гэхэдэ, нютагай Соведүүдэй hунгалтын hүүлээр зарим нютагуудтахи хүтэлбэрилгын шэнэ байгуулалта хангалтагүйгөөр хүдэлнэ. Зарим газарта Совет зургаануудай урда табигдаhан зорилгонуудые шиидхэлгэдэ ехэ hаад тойбо ушаруулагдаа. Соведүүдэй байгуулалтые хубилгаха шухала гэhэн эрилтэ табиhан hунгагшадай бэшэгүүд Хориин, Кабанскын болон бусад зарим районуудhаа Верховно Соведтэ эльгээгдэнэ.

Республика соогуур ябахадаа, Соведүүдэй хоёр шататай болоhон тухай нэгэтэ бэшэ дуулабаб. Багахан сельсоведүүдтэ гүйсэдхэхэ комитедые бүридүүлгэhээ арсаха шухала гэжэ Тарбагатайн районой Барыкино тосхоной нютагай Соведэй гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшэ П. И. Ревцов дурадхаа hэн. Энэнь мүнгэн зөөри алмаха, нютагай ажал хэрэгүүдэй түлөө Соведэй президиумэй гэшүүдэй харюусалгые дээшэлүүлхэ арга олгохо байна. Иимэ юумэн багашаг хүдөөгэй районуудта таарамжатай гэжэ дүршэл ехэтэй совет хүдэлмэрилэгшэ тоолоно. Ондоошье дурадхалнуудые анхаралдаа абадагбди, тэдээниие шэнжэлэн согсолдогбди. Буряадай Эрдэмэй түбэй эрдэмтэдые энэ хүдэлмэридэ хабаадуулнабди.

Ажахы эрхилэлгын шэнэ гуримтай зохилдуулан, сесси дээрэ республикын Министрнүүдэй Соведэй байгуулалта хубилгагдаха юм.

Манай ажал ябуулга Верховно Соведэй сессинүүдые, Президиумэй болон саг үргэлжын комиссинуудай заседанинуу нуудые бэлдэжэ үнгэргэлгөөр хизаарлагданагүй. Мүнөө арадай депутадуудай Соведүүдэй, республикын Верховно Соведэй засаг дээшэлээ. Тиимэhээ шиидхэхэ асуудалнуудшье нэмэhэн байха юм. Нэн түрүүн социально-экономическа асуудалнуудые шиидхэхэ хэрэгтэй. Байрын гэрнүүдые, социально-соёлой - ажахынуудалай объектнүүдые бариха, бага hуурин тосхонуудые хүгжөөхэ, үргэн хэрэглэмжын эд бараа үргэнөөр гаргаха, хүдөө нютагуудта үмсын адууhа мал олошоруулха гэхэ мэтын асуудалнууд олон ха юм даа. Эдэ бүгэдые дары түргөөр шиидхэхэ шухала.

Бага hуурин, тосхонуудые жэшээ болгон абажа харая. 60-аад онуудта алдуу гаргагдажа, олохон hуурин, тосхонууд үгы болгогдошоhон байгаа. Урдаhайнгаа алдуу заhаха талаар ехэ хүдэлмэри ябуулагдана. hаяхан би Тарбагатайн районой Харитоново тосхоноор ябаа hэм. 70-аад онуудай hүүл багта тэрэ үндэhөөрөө үгы шахуу болгогдошоо hэн. Залуушуул ондоо тээшээ гаража ошоhон байгаа. Мүнөө эндэ шэнэ колхоз байгуулагдажа, тэрэнэй түб hууринда ехэ барилга хэгдэнэ. Тиимэhээ хүнүүд нютагтаа бусажа ерэнэ.

Мүнөө малай тэжээл бэлэдхэлгэ, ургаса хуряалга хадаа республикын ажалшадай, ниитын бүхы эмхинүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй бэелүүлхэ эгээл шухала асуудалнууд болоно. Сагай уларилай таарамжагүй байhан дээрэhээ колхоз, совхозуудай элбэг хүрэхэ малай тэжээл хуряахань хэсүү болоод байна. Угайдхадаа, республикын зарим районуудта хура бороо ехээр ороно. Иимэ эрхэ байдалда эмхи гуримтайгаар ажалаа эрхилхэ шухала болоно.

Эндэ арадай депутадуудай Соведүүдhээ ехэ юумэн дулдыдаха. Улам эршэмтэйгээр, эрилтэ ехэтэйгээр хүдэлхэ гэhэн зорилго тэдэнэй урда табигдана. Тиигэбэл, ажал ябуулгадаа амжалта түйлаха аргатай байнабди.

Г. ЯНАЕВАЙ ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИ

Манай орон соохи политическэ эгээн ехэ хүсэн болохо КПСС гадаадын политическэ хараа шугамые, уласхоорондын политикын тодорхой асуудалнуудые шиидхэхэ харгa замуудые тодорхойлолгодо хабаадангүй байжа шадахагүй. Совет ба гадаадын журналистнуудта зорюулагдажа, КПСС-эй ЦК-гай хэблэлэй түбтэ августын 15-да болоhон пресс-конференци дээрэ Политбюрогой гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай секретарь Г. И. Янаев энээн тухай хэлэhэн байна. СССР-эй Конституциин 6-дахи статьягай урданай найруулгын болюулагдахада, Коммунис партиин үүргэ ехээр хубилаа гэжэ тэмдэглээд, уласхоорондын ажабайдалай мүнөөнэй шэнэдхэлгэнүүдые үргэнөөр шэнжэлжэ, гүрэнэй гадаадын политикые тодорхойлолгодо КПСС хабаадаха ёhотой гэжэ онсолон заaба.

Ямар нэгэн асуудалнуудые шиидхэхэ хэдэн янзын арга замуудые зохёохо, манай хараа шугам тухай гүрэнэй зургаануудта, ороной Президентдэ мэдүүлхэ гээшэ бидэнэй зорилго гэжэ тоолонобди гэжэ КПСС-эй ЦК-гай секретарь хэлэбэ. ЦК-гай хараа бодолнууд болон хандасанууд гүрэнэй ямар нэгэн эмхи зургаанай, албан зургаанай хараа шугамhaа ондоо байжа болохо aaб даа. Олон партинуудай зэргэ оршохо хугасаада оронойнмнай орожо байhые хараада абаа hаа, энэмнай боломоор ябадал гэжэ Г. И. Янаев хэлэбэ. Тэрэнэй hанамжын ёhoop, гансашье дотоодын бэшэ, мүн гадаадын политикын асуудалнууд үгэ булялдаануудай, харин заримдаа элдэб партинуудай, ниитын хүсэнүүдэй политическэ тэмсэлэй зүйл боложо болохо.

Гансашье коммунис ба хүдэлмэришэнэй партинуудтай бэшэ, мүн социалис ба либеральна интернационалда ородог партинуудтай холбоо барисаатай байха хэрэгтэй гэжэ Г. И. Янаев хэлээ. Арадуудай хоорондо этигэл найдалай ба нэгэ нэгэеэ ойлголсохо оршон байгуулгын аша туhада энэ холбоо барисаае хэрэглэхэ шухала гэжэ тэрэ тоолоно. Иимэ холбоо барисаае гүнзэгырүүлхэ, удхыень ажал хэрэгэй талаар баяжуулха хэрэгтэй гэжэ ЦК-гай секретарь хэлээ.

КПСС-эй уласхоорондын политикада политическэ шэнэ бодомжын хараа шугамай тодорхойлхы удха шанарые онсолон тэмдэглээд, орон дотор энэ хараа шугамые дэмжэхын хажуугаар шүүмжэлхы hанамжанууд, «Баруунай оронуудта үлүү ехээр буужа үгэнэбди» гэhэн баримта hаналнууд хэлэгдэдэг байна гэбэ. Энээниень буруушааhан жэшээнүүдые тэрэ харуулаа. Тобшолон хэлэбэл, шэнэ политическэ бодомжо Баруунай оронуудтай манай харилсаануудые hайжаруулаа.

Персидскэ тохойдо тохёолдоhон байдалтай холбоотой корреспондентнүүдэй асуудалнуудта харюусаха зуураа, энээнэй урда тээ тус асуудалаар Совет гүрэнэй хүтэлбэриин болон СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министерствын түлөөлэгшэдэй хэлэhэн hанамжа дэмжэнэб гэжэ Г. И. Янаев дуулээ.

(ТАСС).

УКАЗ ХҮСЭНДӨӨ ОРОБО

Мүнөө үедэ хилын саана ажаhуудаг зарим хүнүүдэй СССР-эй эрхэтэн байлгые болюулха тухай СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указууд СССР-эй Президентын Указаар болюулагдаа.

Энээниие тайлбарилжа үгэхыень СССР-эй Президентын дэргэдэхи пресс-секретариин уялгые дүүргэгшэ В. И. Куликовые ТАСС-ай корреспондент гуйгаа hэн.

— Валентин Иванович, 1966 онhoo 1988 он болотор хугасаада совет эрхэтэн байха эрхэеэ хаhагдаhан зарим хүнүүдтэ Президентын Указ хабаатай гэжэ хэлэгдэнэ. Тэдэнэй тоое, мүн зариманайнь фамилинуудые нэрлэхэ аргагүй гүт?

—СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй 21 Указ тус документээр болюулагдана. Зохёохы ажалтанай ба научна интиллегенциин 23 түлөөлэгшэдтэ СССР-эй эрхэтэн байха эрхэнь бусаагдаа. В. Я. Тарсис, В. Н. Чалидзе, А. И. Солженицын, О. Я. Рабин, В. Л. Корчной, В. П. Аксенов, Л. З. Копелев, В. Н. Войнович, Г. Н. Владимов, Ю. Ф. Орлов болон бусад тэдэнэй дунда бии.

— Тус Указ хэзээ хүсэндөө орохо болоноб?

— Гар табигдаhан сагhaa хойшо тэрэ хүсэндөө ороо. Хабаатай хүнүүдтэ тус Указ тухай дуулгаха, тэдэнэрэй хүсөө hаань, СССР-эй эрхэтэдэй паспортые үгэлгые хангаха гэжэ СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министерствэдэ даалгагдаа.

—Эдэ паспортнуудаар тэдэнэр ямаршье сагта СССР-тэ бусаха аргатай гү?

— Тиимэ ааб даа.

— Президентын Указ хэзээ, хаана толилогдохо гээшэб?

—hарын hүүл багта «СССР-эй Арадай депутадуудай съездын ба СССР-эй Верховно Соведэй ведомостьнүүдэй» ээлжээтэ номерто.

«ПРОГРЕСС-4» НИИДХҮҮЛЭГДЭБЭ

Эрдэм-шэнжэлэлгын «Мир» комплексын саашанхи хүдэлмэриин программатай зохилдуулагдан, 1990 оной августын 15-да Москвагай сагаар 8 час 01 минутада Советскэ Союзhаа ашаанай автомат «Прогресс М-4» онгосо ниидхүүлэгдээ.

Гаргашалагдадаг материалнуудые ба элдэб ашаа жолоодогдодог «Мир» комплексдо абаашаха зорилготойгоор тэрэ ниидхүүлэгдээ юм.

Телеметрическэ мэдээсэлэй мэдээнүүдэй ёhoop ашаанай автомат онгосын түхеэрэлгэнүүд гэмгүй hайнаар хүдэлнэ.

Арадай депутадуудай Улаан-Үдын городской Соведтэ

ОНСО БАЙДАЛ СОНОСХОГДОБО

Республикын агропромышленна комплексдо 1990 оной ургаса хуряахадань бодото туhаламжа хүргэхын, тэжээл, хартаабха болон овощ бэлэдхэхэ ба хадагалха хэрэгыень эмхидхэл hайнтайгаар үнгэргэхын тула арадай депутадуудай городской Соведэй президиум тусхай тогтоол баталан абаха зуураа, **Улаан-Үдэдэ августын 15-haa октябриин 15 хүрэтэр онсо байдал соносхохо** шиидхэбэри абаба. Тэрэнэй ёhoop, арадай депутадуудай Улаан-Үдын городской Соведэй гүйсэдкомдо (нүхэд А. Ф. Абрамов, А. Г. Прейзнер, Б. П. Гусельников) табан хоногой хугасаа соо тусхай хэмжээнүүд хараалагдажа, бэелүүлэгдэхэ ёhотой гээд заагдаба. Тиин хотын гүйсэдком иимэ ажал ябуулха болобо:

— Городой промышленна, барилгын, бусад предприяти болон эмхи зургаануудые байгша ондо ургаhан хүдөө ажахын продукци зөөхын тулада ашаанай автомобиль болон тракторнуудаар, ашаа үргэдэг ба тээдэг техникээр (жолоододог ба хангадаг хүнүүдтэйнь) хангаха гээд уялгалба;

— Ажал хэжэ шадаха городой бүхы зониие хүдөө ажахын хүдэлмэридэ ба овощ, үрэ жэмэс хадагалдаг баазануудта хүдэлхыень эльгээхэ;

— Хүдэлмэришэд, албa хаагшад, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд, промышленна, барилгын, бусад предприяти болон албан зургаануудай болон кооперативуудай коллективууд, дээдэ ба тусхай дунда hургуулинуудай студентнэр, ахалагша классуудай hурагшад байгша оной ургаса хуряалгада эдэбхитэйгээр хабаадуулагдаха гэжэ хараалагдаба.

Хуряалгын болон бэлэдхэлэй хүдэлмэридэ хабаадаха бүхы хүнүүдые, коллективүүдые урмашуулха талаар нэмэлтэ хэмжээнүүдые хараалха, ажалай түлбэри болгон, продукцишье үгэхэ гурим тогтоохо хэрэгтэ анхарал хандуулагдаха ёhотой.

Тэжээл бэлэдхэлгын, хартаабха болон овощ хадагалха хүдэлмэриин хэр зэргээр ябажа байhаниие, автотранспорт болон оньhон техникын хэр ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэгдэжэ байhаниие, хүдөөhөө город эльгээгдэхэ продукциин шанарые саг үргэлжэ хинаха, шалгаха;

Арадай депутадуудай Железнодорожно, Октябрьска, Советскэ районедүүдэй (нүхэд А. Н. Колдунов, Е. Ф. Сокольников, В. П. Грехов), горсоведэй саг үргэлжын комиссинууд Улаан-Үдын горсоведэй президиумэй тус тогтоолой дүүргэлтые хангаха уялгатай. Газар газарта ургаса тушаажа абаха, хадагалха байрануудые бэлдэхүүлхэ, промышленна, барилгын болон бусад предприятинуудай организацинуудай ажалша коллективүүдтэнь хэрэгтэй хартаабха, овощ республикын ажахынуудта сэхэ худалдажа абаха хэрэг эмхидхэхэ зэргэтэй.

Тиихэдэ хотын худалдаа наймаанай эмхинүүд хотодо ажаhуугшадые хартаабха, болон үрэ жэмэсээр хангалгаяа hайжаруулхын тулада яармаг болон бусад янзын үргэн худалдаа наймаа эмхидхэхэ болоно.

Хотын худалдаа наймаанайрынoчнэ кооперативна нэгэдэл (нүхэр А. Д. Молчанова) хамтын саад эрхилдэг газарнуудаар 5 хоногой турша соо ябажа, жэмэс, овощ болон бусад ногоон зүйл бэлэдхэхэ ёhотой гээд тогтоол соо хэлэгдэнэ.

Ургаса хуряаха талаар Улаан-Үдэдэ онсо байдал соносхохо тухай арадай депутадуудай городской Соведэй президиумэй баталан абаhан тогтоолой хэр зэргээр бэелүүлэгдэжэ, бодото дээрээ ямар хүдэлмэриин хэгдэжэ байhаниие республиканска газетэнүүд, «Тивиком» гэhэн телеканал саг үргэлжэ мэдээсэжэ, үргэнөөр харуулжа байха ёhотой.

«ТҮХЭРЕЭН СТОЛ» ҮНГЭРГЭГДӨӨ

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй мэдээсэлэй таhагай, республикын «Буряад үнэн», «Правда Бурятии» газетэнүүдэй редакцинуудай үүсхэлээр «Буряадай АССР-эй бүрин эрхэтэ байлга тухай» асуудалаар «түхэрээн стол» үнгэргэгдэбэ. Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй хоёрдохи сесси дээрэ тус асуудалаар Деклараци баталагдан абтахаар хараалагдана.

Республикын Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ **С. Н. Булдаев** «түхэрээн столдо» уригдагшадай урда оролто үгэ хэлэжэ, тус уулзалга нээбэ.

—«Буряадай АССР-эй бүрин эрхэтэ байлга тухай» Декларациин проект республикын газетэнүүдтэ байгша оной августын 4-дэ толилогдоhон байгаа. Тус проект тухай олон ондоо дурадхалнууд Верховно Соведтэ, Соведэй саг үргэлжын комиссинуудта ороhон байна. Деклараци тон ехэ удха шанартай документ болохо юм. Юундэб гэхэдэ, тус Декларациин үндэhөөр Буряадай АССР-эй шэнэ Конституци (Үндэhэн Хуули) зохёогдохо ёhотой болоно. Тиимэhээ «Буряадай АССР-эй бүрин эрхэтэ байлга тухай» асуудалаар өөрынгөө hанамжануудые хэлэхыетнай гуйнаб, — гэжэ тэрэ хэлээ.

«Түхэрээн столдо» хабаадагшад, тэрэ тоодо Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй саг үргэлжын комиссинуудай түрүүлэгшэнэр **Г. К. Языков, И. Т. Павлов, Н. П. Быков, Д. Т. Цыремпилов,** СССР-эй арадай депутадууд **Г. Н. Литвинцева, С. Г. Шапхаев,** КПСС-эй республиканска комитедэй нэгэдэхи секретарь **Л. В. Потапов,** республикын профсоюзуудай соведэй түрүүлэгшэ **Н. А. Розанов,** республикын финансын министр **М. Г. Намсараев,** түүхын эрдэмэй доктор **Г. Л. Санжиев,** республикын прокурор **А. Ф. Покацкий,** Улаан-Үдын городской Соведэй түрүүлэгшэ **В. К. Кукшинов,** ВЛКСМ-эй обкомой нэгэдэхи секретарь **Ц. Б. Батуев,** республикын юстициин министр **Ю. Б. Цыренжапов,** Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо **В. В. Саржан,** Верховно Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо, «Буряад үнэн» газетын редактор **Р. Б. Гармаев,** Буряадай эрдэмэй түбэй ахалагша эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ, экономикын эрдэмэй кандидат **И. М. Занданов** «Буряадай АССР-эй бүрин эрхэтэ байлга тухай» Декларациин проект тухай hанамжа, дурадхалнуудаа хэлэhэн байна.

Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ **С. Н. Булдаев** түгэсхэлдэнь зүбшэн хэлсэлгые согсолбо.

Манай корр.

ХОНИШОДОЙ ЗҮБЛӨӨН

Үсэгэлдэр Улаан-Үдэдэ Х. Намсараевай нэрэмжэтэ Буряад драмын театр соо республикын колхоз, совхозуудай хони үсхэбэрилэгшэдэй зүблөөн боложо үнгэрбэ. Эндэ ажахынуудай түрүү хонишод, мэргэжэлтэд, хүтэлбэрилэгшэд болон районуудай агропромышленна нэгэдэлнүүдэй мэргэжэлтэд, хүтэлбэрилэгшэд, эрдэмтэд суглараа. Тус зүблөөндэ Бурятскагропромсоюзай соведэй түрүүлэгшын орлогшо **Ф. М. Кауров** «Республикын хони үсхэбэрилэгшэдэй 1990 оной дүнгүүд ба саашанхи зорилгонууд» гэhэн дэлгэрэнгы элидхэл хээ.

Элидхэл зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадалсаhан Мухар-Шэбэрэй районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ, Социалис Ажалай Герой **А. П. Калашников,** Хориин районой Үдын совхозой ахамад зоотехник **Л. С. Хашитов,** ВАСХНИЛ-ай Сибириин отделениин Буряадай хүдөө ажахын эрдэм-шэнжэлгын институдай хони үсхэбэрилгын лабораториие даагша **Ю. М. Нагаев,** Баргажанай районой Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой ахалагша хонишон, Социалис Ажалай Герой, СССР-эй Гүрэнэй шангай лауреат **Д-Н. Б. Сундуев,** Хэжэнгын районой Загаhатын совхозой ахамад зоотехник **А. А. Хаданов,** Шэтын областиин Краснокаменска районой Карл Марксын нэрэмжэтэ племзаводой ахамад зоотехник **Л. В. Золотилов,** Буряадай хүдөө ажахын институдай кафедрые даагша доцент, хүдөө ажахын эрдэмэй кандидат **Н. В. Стариков,** Хэжэнгын районой Хэжэнгын совхозой арендатор **Б. П. Хажеев,** Сэлэнгын районой Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ **Г. Н. Прокосов,** үүлтэртэ малай үйлэдбэриин «Бурятское» нэгэдэлэй начальник **Я. Х. Левитин,** Ленинскэ комсомолой нэрэмжэтэ нарин сэмбын комбинадай генеральна директор **К. П. Альцман,** Зэдын районой Ленинэй орденто Борьёогой совхозой ахалагша хонишон **Б-Н. Г. Гомбожапов,** гүрэнэй ветеринарна инспекциин начальник **В. П. Левченко** гэгшэд хони үсхэбэрилхэ талаар hүүлэй жэлдэ ушарhан дутагдалнууд ба тэрэниие усадхаха замууд тухай өөрынгөө hанамжа дурадхалнуудые үргэнөөр хэлэhэн байна. Мүн эндэ зүблөөнэй эсэстэ республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ **В. Б. Саганов** үгэ хэлэхэдээ, хонидой тоо толгойе үсөөрүүлбэшье, ойрын жэлнүүдтэ ашаг шэмыень эрид дээшэлүүлхэ тухай, илангаяа хонидой үүлтэр hайжаруулха хүдэлмэриие гуримшуулха гээшэ мүнөөдэрэй зайлуулшагүй зорилго мүн гэжэ тэмдэглээ.

Зүблөөндэ хабаадагшад республикын бүхы хонишодто хандаhан хандалга бэшэг hайшаан баталжа абаа. Мүн эндэ 1991 оной хонишодой социалис мүрысөөнэй гурим зүбшэн хэлсэгдэбэ. Тиихэдэ зүблөөнэй эсэстэ байгша оной социалис мүрысөөнэй дүнгөөр онсо шалгарагшад үнэтэ бэлэгүүдээр урмашуулагдаhан байна.

Түрүү хонишодой тус зүблөөнэй хүдэлмэридэ Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ **С. Н. Булдаев,** КПСС-эй республиканска комитедэй нэгэдэхи секретарь **Л. В. Потапов,** хоёрдохи секретарь **К. А. Албашеев,** республикын профсоюзуудай соведэй түрүүлэгшэ **Н. А. Розанов** гэгшэд хабаадалсаа.

Манай корр.

АЛИ БОЛОХООР ТУҺАЛНА

ан-Үдын шэлэй заводой ктивэй Зэдын районой мунизм» колхозые шефбаhанhaа хойшо арба гаал болобо. Эдэ он жэлэй туршада үбhэ тэжээл хэлсэхэ, ороhо таряа ургаса хуряалсахаhаа гадйрын гэрнүүдые, малай болон бусад объектнүүдые бариhан байха юм. Заводой хүдэлмэришэд шэнэ гэрнүүдые барижа, үйлсэ бии болгоо. Тиин энэ үйлсэдэ «Стекольная» гэжэ нэрэ үгтөө юм.

Жэл бүри предприятиин барилгашад 280 мянган түхэригэй барилга-хабсаралгын хүдэлмэри тус колхоздо хэдэг байна. Байгша ондо 285 мянган түхэриг ашаглаха түсэбтэй юм. Хирпиисэ, модо болоод барилгын бусад материалнуудые завод өөрөө оложо, тиишэнь эльгээнэ. 16 хүнhөө бүридэhэн барилгашадай бригада вахтова аргаар ажалладаг юм. Мүнөө тэдэнэр байрын хоёр гэр, хонидой гурбан байра барижа дүүргэжэ байнхай.

Мүн заводойхид Ивалгын районой «Пригородный» совхоздо шеф ёhоной туhаламжа үзүүлдэг байна. Эндэ 17 гектар газарта капуста, огородой бусад ургамалнуудые тарижа харууhална. Совхозтой баталhан хэлсээнэй ёhoop намартаа ургаса хуряахадаа, заводойхид өөhэдтөө капуста худалдажа абаха юм.

И. ОСКОЛКОВ.

Дэлгүүрэй экономико: бодомжонууд, хараа зорилгонууд

БАЯЖАХА АРГА ЗАМ

Манай үбшэн экономикые эдэгээхэ, экономическа доройтоһон байдалһаа гараха, дэлгүүрые эд бараагаар баяжуулха гэһэн мүнөөдэрэй гол шухала асуудалаар общество доторнай үргэн ехэ хөөрэлдөөн боложо байна. Орёо хүндэ энэ асуудалые шиидхэхэ талаар элдэб һанамжанууд хэлэгдэнэ, заримдаа бэе бэедээ зүрюу дурадхалнууд оруулагдана.

Улаан-Үдын авиационно нэгэдэлэй генеральна директор Ю. Н. Кравцовой Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, КПСС-эй рескомой нэрэдэ эльгээһэн бэшэг хэблэлдэ «Республикын хүгжэлтын гурбан шэглэл» гэһэн гаршаг доро толилогдожо, минии анхарал татаа. Республикын экономическа хүгжэлтын асуудалнуудта зорюулагдаһан олон статьянуудһаа шэнэ, заншалта бэшэ бодомжонуудаараа тэрэ илгарна. Үндэһэн арад зоной ёһо заншалнуудта, республикада ажаһуудаг бусад зоной экономическа, оюун бодолой эрилтэ хэрэглэмжэдэ таараһан һанамжанууд статья соо хэлэгдэнэ. Манай Буряад ороной, эндэ ажаһуудаг арадуудай национальна, географическа, социальна онсо илгаануудые статьягай автор зүбөөр ойлгожо байнаа гээшэ.

Ю. Н. Кравцовой статья сооһоо дайраһан асуудалнуудаар өөрынгөө һанамжа хэлэхэ хүсэлтэйб. Тиихэдээ тэрэнэй статья соо хэлэгдэһэн һанамжа, бодомжонуудые дууһыень шэнжэлхэ һэдэлгэ хэнэгүйб.

Мал ажалай заншалта һалбаринуудые хүгжөөхэ, үхэрэй, адуунай, хониной экологическа сэбэр мяха үйлэдбэрилхэ тухай Ю. Н. Кравцов тон зүб хэлэнэ. Анхан иимэ түхэлэй мяхан мал ажалай продукци үйлэдбэрилгын гол шэглэл болодог һэн. Хүдөө ажахые хамтадхажа байһан үедэ, 1929—1930 онуудта, Буряад ороной мүнөөнэй газар дээрэ 220 мянган толгой адуун һүрэг байһан юм. Харин мүнөө 60 мянган шахуу толгой үлэнхэй. Эрхүүгэй, Шэтын областьнуудай автономито округуудай адуун һүрэгтэй хамта тоолобол, урда сагта 390 мянган толгой байгаа. Мүнөө суглань абаад тоолоходо, 80 мянган толгой болоно. Республика соо адуун һүрэгэй тоо толгойе олошоруулха хэрэг Эдеэ хоолой программа бэелүүлгын түрүүшын ээлжээнэй зорилго болохо ёһотой.

...эй 60 жэлэй хугасаа соо ... бодо малай тоо толгой эрид досшолуулагдаһан байна. Энээнтэй хамта үхэрэй мяха үйлэдбэрилгэ бага болгогдоо бшуу. Бүхы районуудта эбэртэ бодо малай тоо толгойе олошоруулхатай хамта һаамхай үнеэдые олон болгохо хүдэлмэри ябуулагдаха зэргэтэй. Эндэ нэгэ шухала юумэ хараада абаха ёһотойбди. Мүнөө үедэ республика өөһэдынгөө һүөөр өөһэдыгөө хангажа шаданагүй. Зоной эрилтэ хэрэглэмжэ хангахын тула ороной бусад областьнуудһаа 50 мянган тонно шахуу һүн асарагдана. Энэ талаар бусадһаа дулдыдангүй байхын тула һү ехэтэй үхэрнүүдэй тоо 20—25 мянгаар олошоруулха хэрэгтэй. Тиигэхын тула город шадархи районуудта (Кабанскын, Прибайкалиин, Загарайн, Тарбагатайн, Ивалгын) хонидой тоо зарим тэдыгээр үсөөн болгохоор гэжэ һанагдана.

Боргойн талын хониной мяханай алдарые һэргээхэ тухай асуудал Ю. Н. Кравцов тон зүб табина. Энэ хадаа ехэ орёо хэрэг мүн. Юуб гэхэдэ, эндэхи тала хахалагдажа гэмтээгдээ, урдандаа ургадаг ногоон үгы болоо. Тиимэһээ республикын эрдэм ухаан, хүдөө ажахын мэргэжэлтэд нуга сабшалангуудые, бэлшээринүүдые һэргээхын тула ехэ хэшээл оролдолго гаргаха болоно бшуу.

Мүн таряалангуудай талмай бага болгохо, гаргаша ехэтэй, бага ургасатай, үнэтэй ургамалнуудые тарихаяа болихо асуудалые хаража үзэхөөр ха. Һүүлэй жэлнүүдтэ республика дотор хонин ажалда мүртэй анхарал хандуулагдахаяа болёо. Зарим районуудта хонидой тоо толгой хэмһээ үлүүгээр үсөөн болгогдоо. Иимэ ябадалтай яашье эбсэхээр бэшэ гээшэ.

Һая гаргагдаһан мяха хүргэнгүйгөөр сэхэ наймаанда эльгээхэ гэһэн бодомжо һонирхолтой байна. Теэд энэ хэрэг ямар аргаар бэелүүлхэ болонобибди? Тиигэхын тула колхоз, совхозуудта, мяханай комбинадуудта мяха үйлэдбэрилгын, мал үүсэлэлгын бүхы технологи хубилгаха хэрэгтэй болоно. Энэмнай удаан саг соо бэелүүлэгдэхэ хэрэг ха юм. Тиимэһээ үүсэлэгдэһэн малай мяха хүргэхэеэ болихоёо арсаха аргагүйбди. Мал ажалай заншалта һалбаринуудые хүгжөөхэдөө, буряад арадай элдэб эдеэ хоолой зүйлнүүдые һэргээжэ, зондо хамаагүй үнэтэйгөөр худалдабал, тэдэнэр дуратайгаар абахал.

Зөөри, Газар тухай болон бусад хуулинуудай ёһоор агропромышленна асуудалнууд шиидхэгдэхэ зэргэтэй. Эндэ хамтын, арендно, гэр бүлын болоод ашаг үрэтэй ажалай бусад онол аргануудые хэрэглэхэ шухала. Гэхэ зуура колхоз, совхозуудай зөөри зандо тараажа үгэхэ гэһэн зарим хүнүүдэй эрилтэ эрид буруушааха хэрэгтэй.

Республикын экономическа хүгжэлтын хоёрдохи шэглэл — экологическа сэбэр электромашина бүтээлгын промышленность хүгжөөхэ тухай һанамжые гол түлэб зүбшөөжэ, дэмжэхэ зуураа нэгэ иимэ шухала юумэн тухай һанамжаяа хэлэхэ хүсэлтэйб. Республикымнай гол баялигуудай нэгэн гэхэдэ, ой тайга мүн гээшэ. СССР-эй Минлеспром хэдэн арбаад жэлэй туршада эндэхи ой тайгымнай эзэн боложо, зарим нютагуудые хооһон тала болгоо.

Гадна ой модо отолжо абаһанайнгаа түлөө республикада юушье үгөөгүй. Мүнөө республика ой тайгынгаа эзэн болохо ёһотой. Эндэ бэлэдхэгдэһэн модон бэлэн продукци болгогдоод, ороной бусад нютагуудта, харин гүрэнүүдтэ эльгээгдэхэ болоно. Тиин абтаһан ашаг олзын зарим хуби союзна, республиканска (РСФСР) бюджедтэ оруулагдаха.

Буряад орондо олзоборилогдодог алтанай, үнэтэ шухаг шулуунай, ангай арһанай дүүрэн эрхэтэ эзэн болохо зэргэтэй. Эдээнние болон нооһо, арһанай түүхэй эд нютагтаа болбосоруулан, бэлэн продукци болгожо, ороной, гадаадын дэлгүүртэ худалдаха шухала.

Экономикын аша туһада республикын онсо шухаг зүйлнүүдые хэрэглэхэ гээшэ һонирхолтой. Үнэхөөрөө, республикын байгаалиин нөөсэнүүдые баяжуулха арга олгоно. Байгал далай шадар аяншалга хүгжөөхэ тухай хэды олон статья бэшэгдэнэ гээшэб? Теэд энэ асуудал комплексно бэшээр, ааляар бэелүүлэгдэнэ. Минии һанахада, аяншалгын индустри иимэ зорилгонуудта хэрюусаха ёһотой байна. Байгал шадархи байгаалиин баялигуудые хамгаалгада, арьбадхалгада, зониие элүүржүүлгэдэ, хүмүүжүүлгэдэ. Тиигэхын тула, нэгэдэхеэр, аяншалга наринаар гуримшуулагдаха зэргэтэй. Эндэ Буряадай АССР-эй Верховно Совет Байгал далайн статус баталжа, хүнүүдэй гуримгүйгөөр аяншалгые, ажахы эрхилэлгые хорихо болоно. Хоёрдохинь гэхэдэ, уһан замаар, автотранспортаар, морёор, ябагаар аяншалха маршрудууд хэгдэхэ ёһотой. Гурбадахяар, ангай арһаар болоод бусад юумэнүүдээр гарай бэлэгүүдые бүтээдэг цехүүдые бии болгохо шухала, дүрбэдэхеэр гэхэдэ, аяншалга хадаа гоё һайханда дуратайгаар хүмүүжүүлгын удхатай байха болоно. Байгаалиин, түүхын, уран һайханай баялигууд, үндэһэн зоной искусство энэ хэрэгтэ ехэ үүргэ нүлөө үзүүлжэ шадаха байна. Хэнэйшье мэдэһээр, 20—30-аад онуудта архитектурын хүшөөнүүд болохо церковьнүүд, буряад дасангууд һандаргагдаа һэн. Мүнөө эдэ бүгэдые һөөргэнь һэргээхэ хэрэгтэй.

Улаан-Үдэдэ, һуурин, тосхонуудта шэнэ байшангуудые зүүн зүгэй архитектурын маягтайгаар бариха шухала. Тиигэбэл республикын ниислэл хото ороной бусад городуудтай адляар харагдахагүй, харин аяншалагшадай анхарал татаха юм. Байгалай эрьедэ спортивна объектнүүдые зүүн зүгэй архитектурын ёһоор бариха болонобди. Зүүн зүгэй искусствын үнэтэй шухаг зүйлнүүдые музей соо хүнэй харахын тула дэлгээжэ, Одигитриевскэ һүмэ соо органна хүгжэмэй зал нээхээр ха юм.

Эмхидхэлэй талаар аяншалгын хэрэг нэгэ гарта байха ёһотой. Минии һанахада, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэ аяншалгын талаар тусхай комитет байгуулха шухала. Эдэ бүгэдые бэелүүлбэл, регионально ажахын тоссооной гуримда ороһон республикын экономическа хүсэ шадал улам хүсэтэй болохо бшуу. Эндэ үшөө нэгэ юумэ хэлэхэ хүсэлтэйб. Республикын гүрэнэй бэеэ даанги байдалые, тэрэнэй экономическа талаар бэеэ даанхай байлгые, сэдьхэл бодолой ниитэ нэгэн хамтаралые бэелүүлхын тула буряад арадые нэгэдүүлхэ, тэрэниие 1937 ондо хуули бусаар амяарлан таһалагдаһан Эрхүүгэй ба Шэтын областьнуудай автономито округуудтай нэгэдүүлхэ зэргэтэй. Тиигэжэл буряад арадай экономическа, политическэ болон соёл болбосоролой бүрин дүүрэн ажабайдал хангаха арга олгогдохо байнэ.

Д.-Н. РАДНАЕВ,
СССР-эй Журналистнүүдай холбооной гэшүүн, Буряадай АССР-эй габьяата экономист.

Ажахы эрхилэлгын шэнэ гурима...

АШАГЛАХА АРГАТАЙБ...

1980 оной январиин 1-һээ Северобайкальскын түмэр харгын отделени эмхидхэхэ гэһэн шиидхэбэри СССР-эй Зам харилсаанай министерство баталан абаһан юм. Хойто-Байгалда түмэр замшад ерэжэ, БАМ-ай харгы ашаглажа эхилээ һэн. Тэрэ гэһээр арбан жэлһээ үлүүтэйхэн саг үнгэрбэ. Энэ хугасаа соо Северобайкальскын отделениин хүдэлмэришэд БАМ-ай барилгашадһаа 1200 километр түмэр харгы бүхы социально-соёлой комплекснүүдтэйнь ашаглалгада тушаан абаад, арадай ажахыда хэрэгтэй ашаа, хүн зониие зөөхэ гэһэн зорилго урдаа табяа һэн. Хойто-Байгалай түмэр замшад ажахын тоосооной гуримаар ажаллажа, бага гаргашатайгаар, ехээр ашаа зөөжэ, бэшэнэй дундаһаа шалгарна.

Манай тусхай корреспондент К. ЖАМЬЯНОВ һаяшаг түмэр замай Северобайкальскын отделениин начальник В. Д. КУТУЗОВТАЙ уулзажа, хэдэн асуудалда харюусахыень гуйһан байна.

— Виктор Данилович, БАМ-ай барилга гол түлэб дүүргэгдэбэ гээшэ. Энэ харгын саашанхи хүгжэлтэ тухай тобшохоноор хөөрэжэ үгыт!

— Манай түмэр харгын Северобайкальскын отделениин хүдэлмэришэд БАМ-ай эгээл хүшэр хүндэ участогые тушаан абаад, ашаглажа байна. Бидэ Байгалай, Байгалай эрьенүүдэй, Хойто Муяын, Кодарай тоннельнүүдые ашагланабди. Ойрын жэлнүүдтэ Хойто Муяын 15 километр тоннель ашаглалгада тушаан абахабди. Тоннельнүүдые зүбөөр, һайнаар ашаглахын тула досоонь ариг сэбэрые сахиха хэрэгтэй. Тиимэһээ тоннельнүүдые харууһалха дистанциин коллектив эмхидхээбди. Иимэ албан Эхэ оронноймнай алишье түмэр харгыда үгы юм. Манай участок дээрэ ехэ саһан ородог, 50—60 градус хүйтэн буудаг. Жэшээнь, Байгалай, Хойто Муяын хадануудта 3 метр зузаан саһан унадаг. Манай участок дээрэ 900 охэ, бага хүүргэнүүд баригданхай. Витим, Дээдэ Ангар, Ленэ мүрэнүүд дээгүүр 600 метр ута хүүргэнүүд табигданхай. Эдэ хүүргэнүүдые мүн лэ гамтай һайнаар ашаглахын тула хүдэлмэришэднай яһала оролдоно.

Тоннельнүүдые, хүүргэнүүдые зүбөөр ашаглажа, ашаатай поезднуудые һаадгүйгөөр ябуулха гээшэ гол шухала зорилгонуудаймнай нэгэниинь мүн болоно бшуу. Арбан жэлэй туршада БАМ-ай харгые ашаглажа байнабди, манай гэмээр нэгэшье поезд һаатаагүй юм.

БАМ-ай барилга үшөөл дүүрэдүй байна. Хэхэ юумэн ехэ. 1993 ондо Хойто Муяын тоннелиин барилга дүүргэгдэхэ юм. Байрын гэрнүүд, социально-соёлой байшангууд үшөөл слоор баригдаха ёһотой. Мүнөө оройдоол 30 процент хүдэлмэришэднай зохид һайн байратай болоод байна.

БАМ-ай харгы Сибириин, Алас-Дурнын зүгэй үйлэдбэриин хүсэнүүдые хүгжөөхэ хэрэгтэ тон ехэ үүргэ нүлөө үзүүлхэ. Тайшет станциһаа наашаа хоёрдохи түмэр харгы табигдажа байнхай. Жэлдээ 50—60 километр харгы табигдана. Энэмнай үшөөл бага. Хоёрдохи харгын табигдаа һаа, БАМ-аар ехэ ашаан зөөгдэдэг болохо гэжэ һанагдана. Тиихэдэ БАМ-ай харгын удха шанар улам дээшэлхэ.

— БАМ-ай объектнүүдэй олонхиинь ашаглалгада тушаан абаба гээшэт. Барилгын шанар һанаһанда хэр хүрөөб!

— БАМ-ай барилгын шанар тухай ехэ хөөрэлдөөн, арсалдаан гарадаг гээшэ. Минии һанахада, энэ харгые дан лэ һаа, яаража бариһан байна. Олонхи объектнүүд муу шанартай.

Эрхүүгэй участогай барилгашад илангаяа шалгараа. «Ангарстрой» трестын коллектив Ленэ мүрэнэй эрьеһээ Байгалай хаданууд хүрэтэр 300 километр зайда БАМ-ай объектнүүдые бариһан юм. Эдэнэр Ния, Магистральный, Киренга, Улькан, Кунерма станцинуудые бодхоогоо һэн. Эдэ станцинуудай объектнүүдые шэнэдхэн һэльбэжэ бариха ушартай болообди. Барилгашадай голодоһо усадхахын тула 30 миллион түхэриг гаргашалаабди. Энэ мүнгөөр бидэ байрын гэрнүүдые, социально-соёлой байшангуудые хүдэлмэришэдтөө бариха байгаа ха юмбибди. Улькан станциин 50, Кунерма станциин 70 процент объектнүүдые заһабарилжа, һэльбэжэ бодхоогообди.

Минии һанахада, Буряадай участогай барилгашад һэшхэлтэйгээр хүдэлжэ, ехэ, багашье объектнүүдые бараг һайн шанартайгаар ашаглалгада тушаагаа. «Нижнеангарсктрансстрой» трестын хүдэлмэришэдэй бариһан объектнүүдэй шанарынь һайн. «ЭстонБАМстрой», «ЛитБАМстрой» поезднуудай коллективүүд голодоһо гаргаһан байна. «ЭстонБАМстрой» поездын хүдэлмэришэд Кичерэ станциин объектнүүдые барихадаа ехэ голодоһо гаргаа. Түмэр замай вокзалай хушалтые муугаар табяа, мүнөө хура бороноой ороходо дуһаална. Худалдаа наймаанай түбэй корпус мүн лэ муу шанартайгаар баригдаа. Эстониин барилгашад эдэ дутагдалнуудаа усадхангүйгөөр нютагаа бусаһан байха юм. Түмэр замшад энэ хүдэлмэридэ мүнгэн зөөри гаргаха болоод байна. Литвагай ССР-эй барилгашад Уоян станциин барилга хэһэн юм. Эдэнэр 180 үхибүүдэй сад-яслиин барилга ехэ муугаар хэжэ, энэ байшан заһабарилха ушартай бологдоо. Бэшэшье олон объектнүүдынь муу шанартай. Эдэнэр мүнөө мүн лэ нютагаа бусажа байна. Эдэнэй гаргаһан голодоһые бидэнэр өөһэдөөл усадхаха болонобди. Азербайджанай, Армениин ССР-нүүдэй барилгашад Ангоя, Янчукэн станцинуудые барина. Бидэ эдэнэртэй нягта холбоо барисаатайгаар ажалланабди. Барилгашадай ажал хүдэлмэриие ехэ наринаар хинан шалганабди. Түмэр замшад, барилгашад нягта холбоо барисаатайгаар ажаллаха ёһотой. Тиигэбэл станци, разъезднүүдэй барилга һайн шанартайгаар хэгдэхэ ха юм.

Эрхүүгэй участогай барилгашад ехэ голодоһо гаргаа, тэрэниинь мүнөө болотор усадхажа байнабди. Буряадай участогай барилгашад өөрынгөө шефүүдтэй хамта ехэнхи объектнүүдые һайн шанартайгаар баряа. Буряадай участогай барилгашад үнэн зүрхэнһөө оролдожо һэшхэлтэйгээр хүдэлөө.

— Хойто-Байгалай түмэр замшадай ажал хэрэг тухай хөөрэжэ үгыт!

— Манай коллектив үшөөл залуу коллектив гээшэ. БАМ-ай харгы ашаглаха азатайбди гэжэ бododогбди. Шэнэ коллектив эмхидхэжэ, ажал ябуулхань хүнгэн бэшэ хэрэг. Бидэ үдэр хоногой ошохо тума үшөөл ехэ ашаа зөөхэ гэжэ оролдонобди. Сүүдхэдээ ашаатай 12 поезд ябуулдаг болоод байнабди. Энэмнай үшөөл бага. Адагынь сүүдхэдээ 17—20 поезд ябуулха ёһотойбди, тиимэ арга боломжо бии.

Манай хүдэлмэришэд, мэргэжэлтэд үшөөл залуунууд. Хойто хизаар дайдада баригдаһан түмэр харгы ашаглаха баян дүршэлтэй боложо байна. Коммунист Р. Н. Цебын хүтэлбэрилдэг барилгын ажахынуудай дистанциин, Б. П. Мухаровай хүтэлбэрилдэг харгы заһабарилдаг дистанциин, А. И. Лебедевэй хүтэлбэрилдэг локомотивна депогой хүдэлмэришэд арадай ажахыда хэрэгтэй ашаа ехээр зөөхэ хэрэгтэ хубитаяа оруулалсана. Түмэр замшадай тоо улам олошорно. Бидэ байгша оной долоон һарын даабари 103 процент дүүргэһэн байнабди. Шэнэ онол арга амжалтатайгаар хэрэглэжэ, үйлэдбэридээ 3 миллион түхэриг

бэе олзо оруула... Саашадаа бүри һайнаа... жэ, түйлаһан ам... арьбадхахын тула... болгодоно.

— Ленэ Восточна... Хани станци хүрэтэ... лометр түмэр харгы... байнат. Олон мянга... ришэд, мэргэжэлтэ... Эдэнэй һуудал бай... руулха талаар юу...

— Бидэ хүдэлмэр... хид һайн байрат... эдеэ хоолой зүйл... хангаха гэжэ эр... Иимэ хараа зори... Муяын голдо совхо... һэмди. Эндэ 600 ... хай шахан таргалуу... готойбди. 3 гектар... лицэ барижа эбл... Залуу инженер Б. ... вай хүтэлбэрилдэг ... һабарилдаг дистанци... тив 200 гахай шахан... на. Өөрын теплица... хой. Станци, ра... дистанцинуудай ко... хамһабариин ажал... хые оролдоно. Бид... доо 30 килограмм ... бэрилдэг болоод ... Энэмнай үшөөл бай... 60—70 килограмм ... ридөө хүртэхөөр ... рилго табинабди. ... гахайн тоо олошору...

Байрын гэрнүүдые ... сэ шадалаар бодхоо... бди. Жэлдээ 3000—3... жэн метр талмай ... набди. Северобайка... до 2 байратай ар... бүри ашаглалгада ... Таксимо, Кунерма, ... бусад станцинууд... гэрнүүдые өөрын ... -лаар барибабди. ... нүүдтэ түмэр замш... тадаа зохид һайн ... хинэхэ юм. Энэ ... хүсэ шадалаа элсүү... най Северобайкаль... замай отделениин ... дүй дүршэлөө улам... жа, даабари дүүр...

ЖОЛООШОНОЙ ҮГЭ

Зураглал

Хориин оньһожоруулагдамал ой модоной ажахын ашаанай автомашинануудай жолоошодой дундаһаа Александр Алексеевич Беликовые эгээл эрхимүүдэй тоодо нэрлэмээр. Дүрэ зурагынь районой ажалай түрүүшүүлэй Хүндэлэлэй самбарта үлгэгдэнхэй.

Жолоошон А. А. Беликов даажа абаһан оньһон техникэдээ нарин нягтаар хандадаг, ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхын тула хамаг хүсэ шадалаа зорюулдаг. Машинынгаа эбдэрээ һаань, саг соонь лэ заһабарилдаг юм.

— Табан жэлэй саана манда хүдэлхээ ерэхэдэнь, «Урал» түхэлэй хуушарһан автомашина Сашада үгөө бэлэйбди. Дуталдаһан запчастьнуудыень хүсэлдүүлжэ, һайнаар заһабарилаад, хүл дээрэнь табяа һэн. Авто-хүлэгынь эзэнээ «дууламгай» юм. Һара бүриингөө даабаринуудые жолоошон ходо үлүүлэн дүүргэһэн байдаг. Жэшээнь, табан жэлэй хугасаада 10.728 кубометр модо ойһоо зөөхэ уялга, даабаритай һэн. Энэ даабарияа 5426 кубометрээр үлүүлэн дүүргэ, — гэжэ ой модоной ажахын директор А. К. Орлов хөөрэнэ.

Ой тайгын, тала дайдын сэбэр агаарта ябажа, хүрилшэһэн шарайтай, сэлмэг харасатай хүнтэй хөөрэлдэхэдөө, хэды налгай түбшэн дарyy абари зантайень ойлгоо һэм. Иимэ хүнүүд ажалдаашье харюусалгатай байдаг.

Харин ой модоной ажахын коллективэй тусгаар бригада районой түб һууриһаа 120 шахуу модоной зайда оршоһон Мэлдэгэн гэжэ газарта модо бэлэдхэдэг юм. Отолжо бэлэн болгогдоһон модыень А. Беликов ашаанайнгаа машинаар зөөнэ гээшэ.

Һүүлэй жэлнүүдтэ А. Беликов үндэр бүтээсэтэ ажалаараа бусадай дундаһаа онсо шалгарна. Нёдондо коллектив доторойнгоо социалис мүрысөөндэ түрүү һуури эзэлээ бэлэй. Мүн районой ой модоной ажахынуудай модо зөөдэг ашаанай автомашинануудай жолоошодой дунда дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ шалгаржа, түрүү һуури эзэлээ. Партиин райкомой, арадай депутадуудай районно Соведэй гүйсэдкомой шиидхэбэреэр А. А. Беликовэй дүрэ зураг Хүндэлэлэй самбарта үлгэгдөө һэн.

Александр Алексеевич сельскэ Соведэй арадай депутадаар һунгагданхай. Һунгагшадайнгаа этигэл найдабари харюулхын тула эдэбхи үүсхэл гаргаһан, нүхэдэйнгөө һанамжа, дурадхалнуудые, захяануудые бэелүүлжэ шададаг юм гэжэ тэмдэглэлтэй.

Жэшээнь, тэрэнэй оролдолгоор холын тайгада хүдэлдэг нүхэдэйнь байра байдал һайжаруулагдаһан, эдеэ хоолоор хангалгань гуримшуулагдаһан байна. Гэр бүлэнь эбтэй зетэй, наһанайнгаа нүхэр Ольга Васильевнатай сугтаа Ира, Наталья басагадаа хүмүүжүүлнэ.

— Наһатай зониие хүндэлжэ һурагты, Хүниие хүндэлхэ гээшэ өөрыгөө хүндэлһэн удхатай. Та хоёрни һайн хүнүүд болохо гэжэ оролдогты, — гэжэ Наталья басагандаа тэрэнэй хэлэжэ байхыень шагнаа һэм.

— Үхибүүе багахан гэжэ һанаһанай хэрэггүй. Эдэнэртнай һүбэлгэн түргэн ухаатай. Энэ тэрэ юумэ далдааршье хэлээ һааш, удхыень ойлгоһон байдаг, — гэжэ Оля нүхэрынь хөөрөөень дэмжэнэ.

Эбтэй, зетэй Беликовтэнэй бүлэ хубиин зохид гэр байратай. Газаагаа үнеэ, гахайнуудые баридаг. Хартаабха, овощ таридаг.

— Зунайнгаа амаралтада гарахадаа, үмсынгөө үнеэ буруу, үгалда бардам хүрэхэ үбһэ бэлэдхэдэгбди. Ажахымнай хүтэлбэрилэгшэд үбһэ хуряажа абаха тусгаар газар бидэндэ үгэнхэй. Би хоёр гектар шахуу сабшалантайб. Тэндэһээ 25—30 центнер һайн шанартай үбһэ хуряажа абагшаб. Һамгантаяа хоюулан үбһэндөө гарагшабди. Ой модоор ябажа, үлир жэмэс түүжэ бэлдэдэгбди, — гэжэ Александр Алексеевич хөөрэнэ.

Жолоошон Беликов энэшье жэлдэ амжалтатай хүдэлнэ. Хахад жэлэй хубиингаа уялгануудые уридшалан бэелүүлээ. Мүнөө сентябрь һарын графигаар хүдэлнэ.

— Ой модоной ажахыда хүдэлдэг хүн хадаа байгаали хамгаалгын асуудалаар һанамжаяа хэлыт! — гэбэб.

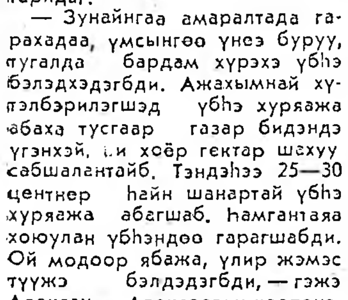
— Холын ой тайгада модо отолхоёо гараһан зон урдань табигдаһан эрилтэнүүдые бултадаа дүүргэнэ гэжэ һанана гүт? Үгы даа. Тиигэнэгүй. Нарин зуруудаар модо бэлэдхэлгые түрүү онол арга гэнэбди. Тиимэ бэшэ. Модо отолжо унагаахада, залуу модон, һөөг бургааһан гэмтээгдэнэ. Эдэ бүгэдэ хараада абтана гү? Үгы ха. Мүнөө манайда амяарлан модо бэлэдхэлгын шэнэ техникэ хэрэгтэй болонхой. Тэрээнгүй һаа, мүнөө байһан ой тайгаяа арбаад жэлэй хугасаа соо һалгаахамнай ха, — гэжэ жолоошон сэхэ хэлэнэ.

Иигэжэл тэрэ сэдьхэлээ үбдэхөөжэ ябана бшуу. Эдэ һанамжануудаа өөртөөл бөөмэйлөөд ябадаггүй, нүхэдтөө мүн лэ хэлэдэг юм.

Г. БАДМАЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: А. А. Беликов.

А. ЦЫДЕНОВЭЙ фото.

Ивалгын ажахынуud хоорондын нүүдэл-оньһожоруулагдамал колонные үниинэй барилгашан А. Д. Половинко хүтэлбэрилдэг юм. Эндэ комплексно бригада байгуулагданхай. Районой ажахынуудта үйлэдбэриин байрануудые бодхоохододоошье, социально-соёлой, ажаһуудалай объектнүүд дээрэ хүдэлхэдөөшье, тус бригада барилгаяа һайн шанартайгаар ябуулдаг юм.

— 4 бригадамнай 35 хүнһөө бүридэнэ. Эдээн сооһоо дотоодын хүдэлмэри хэдэг штукатур-шэрдэгшэдэй эхэнэрнүүдэй бригадые онсолон тэмдэглэмээр юм, — гэжэ мастер С. П. Бальчиндоржиев хэлээ һэн.

Штукатур - шэрдэгшэд үндэр бүтээсэтэйгээр ажаллана. Мэргэжэлэйнгээ һайндэрые эдэнэр амжалтатайгаар угтаа.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (зүүн гарһаа) модошо дархан В. Г. Банзаракцаев, Л. М. Емельянова, Л. П. Копцелович, Л. М. Попова, И. И. Степной. Л. А. Зеленец, О. М. Морозова.

Х. БОРИСОВАЙ фото.

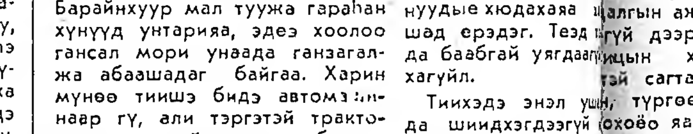

Совет орон дотор

ЧЕЛЯБИНСКА областьдо наратай сэлмэг үдэрнүүд тогтожо, механизаторнууд намарай ороохо хадажа сохихоёо яарана. Ургаса хуряалгын эмхитэй һайнаар эхилээшье һаань, ашаанай транспортын дуталадаг байһаниинь һанаа зобооно. Хүдөөгэй ажалшадай захиһан машинануудай хахад хүрэхэгүй хубинь ороoho ба овощ зөөлгэдэ хүдэлнэ. Ургаса хуряалгада автотранспорт хубаарилалгада Челябинскын ба Магнитогорскын предприятинууд хайша хэрэгээр хандана. Тэдэнэр ашаанай 2300 машина дутуу эльгээгээ.

БИРОБИДЖАН. Еврейн автономито областьһоо Хабаровска хизаарай хойто районуудта овощ зөөхэ хүдэлмэри графигһаа гадуур эмхидхэгдэнэ. Транспортын хүдэлмэришэд бэлэдхэгшэд вагон-рефрижераторнуудые үгэжэ, помидор, үгэрсэ, капуста, кабачки, эртын хартаабха гэхэ мэтын түргөөр муудадаг ашаан һаадгүйгөөр зөөгдэнэ. «Петровский» совхозой полинууд дээрэ ургуулагдаһан 5 мянга гаран тонно ургаса металлургнууд болон судна бүтээгшэдэй ажаһуудаг хотодо эльгээгдэхэ юм.

ЧЕРЕПОВЕЦ. (Вологодско обл.) Череповецкэ городской Совет мэдэлдэнь байдаг бүхы газарые хотын зөөри гэжэ соносхогдобо. Энэ шиидхэбэриин ёһоор газар хэрэглэхэ талаар энээнэй урда тээ байһан бүхы документнүүд хүсэеэ буураа. Хотын экологическа байдалые һайжаруулхые оролдожо, депутадууд иимэ эрид шанга хэмжээ абана. Энээнһээ хойшо бүхы эмхи зургаанууд болон заводуудтай арендно хэлсээнүүд баталагдаха юм. Газарай түлөө түлбэри городой һанда оруулагдаха ёһотой. Байгаалида хоро хүргэдэггүй сэбэр технологи нэбтэрүүлхэ талаар хэмжээнүүд абтаха.

Зунай бэлшээрие зүбөөр хэ...

ХАДЫН НОГООН ШЭМЭТЭЙДЭ...

Манай Уланхаанай совхоз зун бүри хэдэн зуун үхэр малаа холын Барайнхуурай бэлшээридэ гаргадаг заншалтай юм. Энэ бэлшээри Уланхаан һууринһаа 42 километр холо, ой тайга, хангал хабсагай уланһуудай дунда оршоно. [illegible] но гээшэ ааб даа.

Энэ зундаа бидэ совхозойнгоо үхэр мал харууһалдаг хоёр бригадын 700 гаран хашараг, гунжан, үнеэн болон буханууды адуулжа байнабди. Эндэ 590 эмэ хашарагууд болон гунжан бии.

Би ажахынгаа Хүшэгөөрэй бригадада ажалланаб. Намтай хамта ахалагша малшанаар коммунист М. Д. Дондупов, һэмаахайн бригадаһаа О. Т. Эрдынеев, Р. В. Бадмаев гэгшэд мал харууһалалсана. Михаил Дондупов бидэ хоёр малшанаар 20 гаран жэлэй туршада ажаллажа, нэгэдэхи класcай мэргэжэлтэй болонхойбди. Нүгөө хоёрнай бидэндэ орходоо залуу ааб даа.

Барайнхуурай бэлшээридэ малаа июнь һарын эхээр туужа асараа һэмди. Тэрэ гэһээр хоёр һараһаа үлүүсэ саг үнгэрбэ. Энэ үедэ малнай яһала таргалаа. Юуб гэхэдэ, хадын ногоон шэмэтэй ха юм даа. Тобшолбол, мүнөө бэлшээриин үедэ мал бүхэнэймнай шэгнүүр сүүдхэдэ дунда зэргээр 700—800 граммаар нэмэнэ. Малаа иишэ асархаһаа урид шэгнүүрыень абаа аабзабди. Намартаа холын бэлшээриһээ бусахадаа малаа шэгнэжэ, бэлшээриин хаһа сагай эсэсэй дүнгүүд гаргагдаха юм.

Эндэмнай манай совхозой 400 адуу морид бэлшээгдэнэ. Тэдэниие Ж. Х. Дамбинов түрүүтэй В. Н. Туракин, А. Г. Будаев, Ж. А. Тыхеев, Б. Н. Очиров гэгшэд харууһална.

Бидэ бэлшээриие зүбөөр хэрэглэхые оролдонобди. Хэды хонсод лэ бэлшээриень һэлгүүлжэ малаа бэлшээнэбди. Хэды хоног соо бэлшээриин ногоон яһала һэргээд, ургаад байдаг.

Эндэмнай нэгэ бэрхэшээл бии. Ушарынь гэхэдэ, малдамнай баабгайнууд добтолжо хохидол ушаруулна. Үнгэрһэн хоёр һарын туршада 6 хашарагыемнай баряа. Нёдондо Ширхаанай ба Үмхэйн бэлшээридэ малаа гаргаһамнай, баабгайнууд һүрэгтэмнай амар заяа үзүүлэнгүй, хэдэн хашараг, үнеэемнай хороогоо бэлэй. Манда баабгайнуудтай тэмсэхэ арга үгы. Юуб гэхэдэ, холо буудадаг һайн буу үгтэнэгүй. Гэртээ буугүй малшан

... тэйбди. Теэд совхо... ци баабгайнуудай ... тээһэн малые ма... лүүлхэ гэһэн шиид... на. Энээниие ойлго... Буу зэбсэггүй би... добтолһон баабгай... рэгһөө зайсуулха ... Юунэйшье болоо ... гайтай барилдажа, ... шаха зүрхэтэй хүн ...

Малшан бүхэндэ ... рин үгтэнхэй. Бара... най малшадай байх... Бидэ малаа түхэрэ... туршада бэлшээхые... нобди. Тиимэһээ ... ниндөө хашаа, хор... даггүй байнабди.

Совхозой дирекци... дые эдеэ хоолоор ... гана. Бидэ зундаа ... хэдэн хони абажа ... Гадна ажахынгаа ... һо, саахар, сай аба... хо.

Тиихэдэ зундаа ... жэлэй дабһаар хү... дана. Зунай бэлшээ... эхилхэһээ урид ии... трактораар тэжээл... асардаг гээшэбди.

Барайнхуурай бэлш... хыдамнай тон нэ... тайнь мэдээжэ. Ю... совхоздомнай бэлш... зэр дуталдана ха ю... эндэхи ногооной ... онсолон тэмдэглэхэ...

Урдань эндэ мал... гүүртэ үбэл, зунгүй... даг байгаа гэлсэд... эндэ ажахынгаа һ... асаржа байлгабал, ... шээригүй болохо ... Тиимэһээ эндэхи б... сахижа, гамнажа, ... эзэн ёһоор хандажа ... хэрэгтэй. Илангаяа ой... һөө һэргылхэ шухала ... ной иишэ олон бол... галай аюул манай ... бооно. Юуб гэхэдэ, ... хаар Уоян ошоһон ха... даг ха юм. Тиихэдэ ... нүүдэй гэмээр ой т... хэды олон түймэр ... шэб?

Тобшолбол, бидэ ... рэһэн, үдэһэн хадга... тагайнгаа газар, у... тойл ээд болохо ...

В. О...
Хурамхаанай ...
Уланхаанай ...

Буряадай АССР-эй Верховно Советтэ

БОЛЗОРЫНЬ ХОЙШОЛУУЛАГДАБА

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй ээлжээтэ заседани дээрэ «Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй хоёрдохи сессиие зарлаха тухай» асуудал зүбшэн хэлсэгдэбэ. Урдань иимэ асуудал хэдэн минутын туршада харагдажа үзэгдэхэ байгаа. Харин мүнөө иимэ юрын асуудалаар халуун арсалдаатай хөөрэлдөөн болобо.

Верховно Соведэй ээлжээтэ сесси сентябриин 10-да үнгэрэгдэхэ гэжэ урид хараалагдаһан байгаа. Президиумэй заседанида уригдаһан республикын Министрнүүдэй Соведэй түрүүлэгшэ В. Б. Саганов иигэжэ хэлэбэ:

— Үбһэ тэжээл бэлэдхэлгэ республика доторнай ехэ муугаар ябажа байна. Хура бороон олон районуудта ехэ хараа ушаруулба. Ороһото ургасын ургалтанууудай оройтожо эдеэшэһэнэй шалтагаанаар таряа хуряалга мүн лэ хойшолуулагдаха болоно. Тиимэһээ Верховно Соведэй сессиие октябриин һара соо үнгэргэхые дурадханаб.

Верховно Соведэй Президиумэй гэшүүд нүхэр Сагановой дурадхалые бултадаа дэмжэбэ. Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай зуу гаран хүнүүдынь хүдөөгэй районуудта өөрынгөө ажалладаг юм. Тиимэһээ тэдэнэй хуряалгын хүдэлмэри бултадаа сэхэ хабаатай байһаниинь эли ааб даа. Үшөө Верховно Соведэй сесси хэдэн үдэрэй туршада үнгэргэхэ, олон шухала асуудалнуудые зүбшэн хэлсэхэ байна ха юм.

— Сессиин зүбшэхэ зүйлнүүдтэй танилсабаб. Гэр байрын, элүүрые хамгаалгын, ажалай ба дайнай ветерануудай тухай гэхэ мэтын социальна талаараа тон шухала асуудалнууд сесси дээрэ юундэ хаража үзэгдэхэгүй юм? — гэжэ Соведүүдэй хүдэлмэриин асуудалнуудай талаар саг үргэлжын комиссиин түрүүлэгшэ **Н. П. Быков** хэлэбэ. — Социальна асуудалнуудые нэгэ нэгээрнь сессинүүд дээрэ хаража үзэхэ ёһотойбди. Верховно Соведэй хоёрдохи сесси дээрэ гэр байрын асуудалнуудые хаража үзэхые дурадханаб. Юундэб гэхэдэ, манай Улаан-Үдэдэ гэр байра дуталдана. Гэрнүүдые барилгада һомологдодог мүнгэн хуушан хэмжээндээ үлэнхэй. Гэхэ зуура, зарим хүнүүд гэр байрадаа ээзэн ёһоор хандажа, тэрэнээ һайн байлгахын түлөө мүртэй юумэ хэнэгүй. Байрын гэрнүүдые худалдаха тухай хөөрэлдөөн боложол байдаг. Гадна зоной хубиин гэрнүүдые бариха газар город шадар оложо үгэхэ ёһотой байгаабди. Эдэ бүхы хэмжээнүүдые абахын тула Верховно Соведэй шиидхэбэри хэрэгтэй ха юм.

— Нүхэр Быков зүб хэлэбэ, — гэжэ республикын Верховно Соведэй түрүүлэгшэ **С. Н. Булдаев** зүбшөөбэ. — Шухала асуудалнуудые зүбшэн хэлсэжэ, шиидхэбэринүүдые абаха ёһотойбди. Гансал ямар асуудалыень ямар сесси дээрэ хаража үзэхэ тухай хэлсэхэ байгаабди.

— Байрын гэрнүүдые бариха тухай асуудалаар бэлэдхэлэй ехэ хүдэлмэри хэрэгтэй. Жэшээлхэдэ, гэрнүүдые бариха мүнгэ зөөри хаанаһаа абаха болонобибди? — гэжэ В. Б. Саганов ажаглаба.

Верховно Соведэй сесси бүхэндэ социальна нэгэ шухала асуудал зүбшэн хэлсэхэ гэһэн шиидхэбэри баталагдан абтаба. Зоной ажабайдалда хабаатай бүхы шухала асуудалнуудаар республикын парламент ямар шиидхэбэри баталан абаһаб гэжэ һунгагша бүхэн һонирхохо байна бшуу.

Сессиин зүбшэхэ зүйлнүүдэй нэгэдэхи асуудалаар ондоо ажаглалтанууд байбагүй. Гэхэ зуура хоёрдохи сесси дээрэ арба гаран хуулинуудай ба тогтоолнуудай проектнүүд зүбшэн хэлсэгдэхэ гэжэ Президиумэй гэшүүд үгэөө ойлгособо.

«Буряадай АССР-эй гүрэнэй дулдыданги бэшэ байдал тухай» асуудал сессиин нэгэдэхи асуудал болохо юм. Энэ асуудалаар Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ С. Н. Булдаев элидхэл хэхэ гэһэн шиидхэбэри абтаба.

Тэрэшэлэн «Гүрэнэй дулдыданги бэшэ байдал тухай декларации», «Буряадай АССР-эй экономическа талаараа бэеэ даанги байдал тухай» тогтоол, «Экономико ба социальна хүгжэлтые хүтэлбэрилхэ талаар республикын гүрэнэй засагай, автономито республикые хүтэлбэрилхэ зургаануудай юрэнхы эрхэ түлөөлэлгэнүүд тухай» хуули арадай депутадууд зүбшэн хэлсээд, тогтоолнуудые батлан абтаха гэжэ хэлсэгдэбэ.

Республикын экономикые хүгжэлтын шэнэ гуримда оруулха тухай, хэдэ хэдэн асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэхэ, шиидхэбэринүүд абтаха гэжэ хараалагдаба. Республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ В. Б. Саганов «Гуримшуулагдаһан дэлгүүрэй экономикодо Буряадай АССР-эй орохо талаар хэмжээнүүд тухай» республикын финансын министр М. Г. Намсараев «Буряадай АССР-эй харьяата газар дээрэ налог татаха тухай» элидхэлнүүдые хэхэ гэһэн шиидхэбэри абтаа.

Сессиин зүбшэхэ зүйлнүүдэй тоодо «Нютагай Соведүүдые хүтэлбэрилгын байгууламжа тухай» асуудал ороно.

Республикын газар дээрэ арадай хиналтын зургаануудые усадхаха тухай тогтоол Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум баталан абаа. Верховно Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо **В. В. Саржан** энэ асуудал шиидхэхэ комиссиие толгойлогшоор томилогдобо.

Верховно Соведэй Президиум республикада хабаатай шэнэ 61 хуули баталан абаха талаар байгша ондо бэлэдхэл ябуулха гээд Верховно Соведэй саг үргэлжын комиссинуудта даалгаба.

Э. БАДМАЕВ.

Ага, Онон нютагуудаар

АЯНШАЛГАДА МОРДОБО

Агын районой хүдөө ажахын бүлэг хүдэлмэришэд, Монгол һайхан оронoор аяншалхаяа һаяхан мордобо.

Районой АПО-гой хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай райкомой түрүүлэгшэ Ц. Ц. Цыбенов Дорнод аймагаар аяншалха бүлэгые ударидажа гараба. Бүлэгэй бүридэлдэ Хялын совхозой ажалшад Жигмит Бороев, Евдокия Гыдыпова, Самбу Начинов, Долгоржаб Доржиева болон бусад нүхэд оролсоно. Мүн Агын Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой гэшүүд эндэ олон.

Манай аяншалагшад Дорнод аймаг болон тэрэнэй ниислэл хотын ажалшадтай танилсаха, хүдөөдэхи нэгэдэлнүүдээрнь һонирхохо, элдэб үзэсхэлэнтэ һонин газарнуудаарнь ябаха, совет, монгол сэрэгшэдэй эрэлхэг баатаршалга гаргаһан домог түүхэтэ Халхын голдо хүрэхэ, Буйр-Нуурай аяншалагшадай баазада амарха байна.

Д. САНДАНОВ.

ЭЛҮҮР ЭНХЫН ТҮБҮҮД МҮНДЭЛНЭ

Агын автономито округой Дулдарга һууринда шэнэ больница баригдажа эхилэнхэй юм. Энэ барилгые Дулдаргын заводой барилга-барилгын участогай ...даажа абанхай, эрмэлзэлтэй һайнаар эрхилнэ. Дулдаргын РСУ үдэр соогоо 200 хүниие хүлеэн абаха аргатай поликлиникэ барижа дүүргээ юм. ...барилгын шэрдэлгэ, ...ажалай түгэс дүүргэдэгүй дээрэһээ Дулдаргын больницын хүдэлмэрилэгшэд ...сагтаа өөһэдөө хамжалсан, түргөөр шэнэ байрада орохоо яарана. Энэньшье ... Ушар юуб гэхэдэ, мүнөөнэй байдалаар Дулдаргын поликлиникэ үдэр соогоо оройдоол 75 хүниие үзэхэ аргатай байна бшуу. Тэрэ мүртөө техникэ хангалтань муу.

Харин шэнэ байрада оролгоо врач бүхэн өөр өөрын кабинедтэй, шэнэ һайн тоноглолгонуудтай болохо ха юм. Мүн баһа хэдэн лабораторинууд нээгдэхэ байна. Тиигэжэ, рентгенкабинет, физиотерапевтическэ таһаг, флюорографиин кабинет, шүдэнэй гурбан кабинет эндэ эмхидхэгдэхэ юм. СПИД үбшэниие элирүүлхэ лаборатори байгуулагдаад, зониие түргэн саг соо үзэхэ, үбшыень элирүүлхэ тусхай автоматизированнэ системэтэй кабинет эндэ эмхидхэгдэхэ юм.

Поликлиникын болон больницын хүдэлмэрилэгшэд шэнэ байшанда орожо хүдэлмэрилхэ арга боломжотой боложо байһандаа урма зоригтойнууд, шэнэ гэртээ стол, стул, шкаф гэхэ мэтын бараа оруулна, кабинедүүдые сагаадана.

Больницын барилгын эсэслэхэдэ, Дулдаргын заһабарилга-барилгын участок 27 айлай байха байрын гэрнүүд, автомашинын гараж, ажахын склад гэхэ мэтэ барилганууды 1992 он болотор барихаар хараална.

Б. БАЯСХАЛАНОВ.

МОСКВА. Аяар 73 жэл үнгэрһэнэй удаа «Московские ведомости» гэжэ нэрэтэй газетэ дахинаа хэблэгдэжэ эхилбэ. Энэ газетэ «Элекс нэгэдэл» гэжэ Москвагай акционернэ бүлгэмэй гэшүүн. Долоон хоногтоо нэгэ удаа гаража байдаг энэ газетэ бүри 1756 онһоо Москвагай университедэй дэргэдэ хэблэгдэжэ эхилһэн, харин тэрэнэй һүүлшын номер 1917 оной октябриин 26-най үдэрөөр түгэсэһэн түүхэтэй. «Манай газетэ соогоо болоно байгаа үйлэ хэрэгүүдые үргэнөөр харуулхадаа ямаршье политическэ бүлэгүүдтэ орохогүй, гэжэ газетын редактор мэдүүлээ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Московские ведомости» газетын түрүүшын уншагшад. ТАСС-ай фотохронико.

Шэнжэлэгшын һанамжа

ДҮТЫН ЗҮҮН ЗҮГ: ХҮЛЕЭГДЭЭГҮЙ ДАЙН

Дүтын Зүүн Зүгтэ сэрэгэй ...нэ зүришэлдөөн боложо магад гэжэ хэлэдэг байһан хүнүүд ...үгэнүүд хүлеэгдээгүйгөөр ...бэ гэшэ ха: хэдэн арбаад ...үд соо унтарангүй соно... байһан араб-израилиин зү... ...нэй согууд дүлэн бо... ...оробхилоо бэшэ, харин ...ын булан шадархи газар... ...сэргэй ябуулганууд эхилһэн ... Хүршэ Ирантаяа арсал... асуудалнуудаа үшөө ...хэжэ үрдеэзгүй Ирак дай... ...сэрэгшэдэй нэгэ талань бай... Энэ орон 1980 онһоо хойшо ямаршье амжалтагүйгөөр ...уу зэбсэгэй хүсөөр элдэб ...асуудалнуудые шиидхэхэ гэжэ ... Урдань нефтеэр баян, ...мүүшэ, һайн һаналтай гэ... ...суурхадаг байһан бишыхэн Кувейтдэ Ирагай нэгэ миллион сэрэгшэдтэй арми доб... ...һон байна.

Энэ зүришэлдөөнэй дүн удаа ойлгохын тулада нэгэ һаяын үйлэ хэрэг шэнжэлхэ хэ... ...тэй.

Энэ добтололго бэлэджэ байгаа, ОПЕК-гэй гэшүүн оронуудые ямар нэгэ хэмжээнэй нефть олзоборилхо гээд хи... ...арлаһан шиидхэбэринүүдые ...ейт болон Нэгэдэмэл Араб ...ирадууд хазагайруулна, тии... ...дэлхэйн дэлгүүр дээрэ ...ефтиин үнэ сэн унагаана, ...ээһэ боложо Ирак айхаб... ...ехэ хохидолдо ороно гэжэ Ирагай президент Саддам Хусейн июлиин 17-до гэмнэһэн байгаа. Энээнһээ гадна Кувейт ...Ирагай газарые эзэм... ...абаад, тэндэ нефть олзоборилжо, һүүлэй арбан жэл ...2,4 миллиард долларой ...үнгэн зөөри Ирагһаа «ху... ...» байна гээд мүн лэ гэмнэһэн байха юм.

Энээнэй удаа Ирагай табиһан эрилтэнүүдэй ёһоор хилэнүүдээ хубилгаха, Кувейтдэ Ирагай үгэхэ ёһотой бүхы үри шэриие болюулха, Ирагай газар дээрэ байһан нефть олзоборилһоной ашаар олдоһон 2,4 миллиард доллар бусааха гэһэн эрилтэнүүд Ирагай зүгһөө табигдаа.

Эдэ бүхы гэмнэлгэнүүдынь ямаршье үндэһэгүй, буруу гэжэ Кувейт харюусаа һэн. Тиигэжэ Ирагай Иранда эсэргүүгээр хэжэ байһан дайнай үе соо Персиин булангай бүхы араб гүрэнүүдтэй хамта Ирагта финансова ехэ туһаламжа үзүүлдэг байгаабди гээд Кувейт һануулаа һэн. Кувейтын эмир Джабер Ас-Сабах тус зүришэлдөөе эбэй ёһоор шиидхэхээр бэлэн байһан тухайгаа мэдүүлээ бэлэй...

Джиддада болоһон ирак-кувейтын хэлсээнүүдэй урагшагүйгөөр үнгэрһэнэй һүүлдэ байгша оной августын 2-ой һүни араб оронуудай эгээл хүсэтэй арми урдахи хүршэдөө добтолон ороо һэн. Иигэжэ энэ армиин главна командалагша Саддам Хусейн хүсыень хэрэглэхэ үшөө нэгэ арга олоһон байна. «Кувейтын революционно шэнэ правительствын гүйлтээр» сэрэг оруулагдаһан байгаа гэжэ Ирагай революционно командаваниин совет (СРК) мэдүүлһэн байха юм.

Дүтын Зүүн Зүгэй шэнэ зүришэлдөөнэй үшөө нэгэ шата тухай: хоёр оронуудай «хэтын хэтэдэ нэгэдэһэн» тухай августын 8-да Багдадта соносхогдобо. Ирагай мэдэлдэ үни урда сагһаа хойшо байһан Кувейтын газар дайдые һөөргэнь бусааха гэһэн шиидхэбэри СРК абаба гээд Багдадай радиогоор мэдээсэгдэһэн байна. Удаань Ирагай бии болгоһон Кувейтын захиргаанай толгойлогшо полковник Алаа Хусейн Али гэгшэ Ирагай президент Саддам Хусейнэй шиидхэбэреэр Ирагай премьер-министрын орлогшоор томилогдобо гээд мүн лэ соносхогдоһон байха юм. Кувейтын «саг зуурын правительствын» бусад 9 гэшүүд президентын советнигүүд-министрнүүд болгогдоо һэн.

Ирагай энэ ябуулгые эрид буруушааһан уласхоорондын олониитын һанамжые оройдоо тоонгүй тус эзэмдэн абалга бэелүүлэгдэбэ. ООН-ой Аюулгүйн Соведэй Кувейтын газар дээрэһээ сэрэгээ гаргагты гэһэн эрилтын табигдаашье һаань, бэелүүлэгдэбэ. «Араб ахa дүүнэртээ» эсэргүүгээр сэрэгэй хүсэ хэзээдэшье хэрэглэхэгүйб гэжэ Саддам Хусейнэй оло дахин хэлэһэншье һаань, эзэмдэн абалга хэгдэбэ...

Иран-ирагай дайнай боложо байһан бүхы үе соо туһа хүргэһэн гүрэндэ эсэргүү добтолго хэхэдээ, 15 гаран миллиард доллар болохо үри шэриһээ гансата һалаха, Кувейтын нефть хиналта доро абаха, Дүтын Зүүн Зүгэй карта шэнээр «зураха» гэжэ Ирагай президент шиидэһэн байгаа ха.

Дүтын Зүүн Зүгэй шэнэ диктаторай ямаршье харюусалгагүй ажал ябуулгануудай ямар ехэ буруушаалга үүсхэһэн тухайн хэлэһэнэй үлүү. Уласхоорондын бүхы нэгэдэл энэ добтолгые буруушааһан байна. Юуб гэхэдэ, оронуудай хоорондохи харилсаануудые тааралдуулдаг бултанай мэдэрһэн уласхоорондын ёһо гуримуудые бүдүүлигээр хазагайруулха һэдэлгэ гансал харгаа бэшэ, мүн лэ зүришэлдөөе улам үргэдхэхэ, интернациональна болгохо һэдэлгэ гэжэ ойлгоо ха юм.

Кувейтые эзэмдэн абаһанай удаа Саудовска Аравида аюул ушаруулга бодото шэнжэтэй болоо. Вашингтоной дүтын союзник болохо энэ орондо өөрынгөө сэрэгүүдые эльгээхэ гэһэн шиидхэбэри США абаба. Дүтын Зүүн Зүг руу США-гай болон бусад оронуудай Далайн сэрэгэй онгосонууд эльгээгдэбэ. Ирагые экономическа талаһаа хизаарлаха гэһэн шиидхэбэри ООН-ой Аюулгүйн Совет баталан абаа. Энэ хизаарлалгые дэмжэхээр бэлэн байһан тухайгаа хэдэн арбаад ондоо гүрэнүүд мэдүүлнэ.

СССР айхабтар орёо байдалда ороод байна. Юуб гэхэдэ, бидэнэр гансашье экономическа талаһаа нягта холбоо барисаатай бэшэ, мүн хани барисаан, харилсаа холбоон тухай хэлсээн бидэнэрые холбоно ха юм. Тиигэбэ ябашье Ирагай зүгһөө эзэмдэхы шэглэлтэй добтолгын хэгдэһэниие хараада абажа, буу зэбсэг болон сэрэгэй техникэ Иргата эльгээхэ ябадалаа СССР тогтооһон байха юм. Ирагай сэрэгүүдые тон түргэнөөр газар дээрэһээнь гаргажа, Кувейтын бэеэ дааһан байдал һэргээхэ, мүн саашадаа Ирагые экономическа талаһаа хизаарлаха тухай шиидхэбэри ООН-ой Аюулгүйн Соведэй баталан абахадань, манай түлөөлэгшэ эдэ дурадхалнуудай түлөө дууга үгэһэн байна.

Теэд Ирак тала эдэ бүгэдые анхаралдаа оройдоо абабагүй. Тус нютагтахи байдал улам хурсадажа байһан зандаа. «Персиин булангай оршондохи байдалай саашадаа ямараар хубилха байһаниие хараада абаха арагагүй байһанһаа уламжалан, эндэ боложо байһан зүришэлдөөндэ сэхэ хабаадажа байгаашадые уласхоорондын нэгэдэлые хүндэлхые, дэлхэйн хуби заяанай түлөө үндэр харюусалгатай байхые уялгална», — гээд СССР-эй МИД-эй тунхаглан тарааһан мэдүүлгэ соо сэхэ хэлэгдэнэ.

Анатолий ГОЛОВАСТОВ,
(ТАСС).

„Джангарай" 550 жэлэй ойдо

АЛТАН СЭЭЖЭ БААБАЙ ДОГШИН ХАРА САНАЛ ХОЁРОЙ ДАЙН БАЙЛДААН ТУХАЙ БҮЛЭГ

(Агуу үльгэрһөө хэһэг)

Джангарай энэ туужа Үбэр-Монголдо Шинжиен нютагта ойрад хүнһөө бэшэгдэжэ абтаһан юм. Шинжиен ойрадай дунда «Джангарай туужа» үниндэл дэлгэржэ ерэһэн гэжэ анхаһай мэдээжэ байһан юм. Узуур нэгэтэй ойрад угсаатан ба Үбэр-Монголой монголшууд хоорондоо хэдэн жэлэй туршада харилсаа холбоотой байһан, тэдэнэй хоорондо саашаа наашаа ябажа, Хүхэ-Хотын эрдэмтэд Буянхэшэг Бадма хоёр «Джангарай» туужые һурагшалжа, хайжа, хэдэ-хэдэн бүлэг бэшэжэ абаһан байна.

«Джангар» болбол дэлхэйдэ алдартай, ехэ суутай боложо, олон хэлэн дээрэ оршуулагдажа гараһан гээшэ. Хитад гүрэндэ «дүрбэн хүнэй бүлэглэлэй» (соёлой хубисхалай үедэ) бута сохюулһанһаа хойшо хашаланай үүлэн арилжа, эрхэ сүлөөгэй наран гаража, һайн байдал тохёолдожо, Үбэр-Монголой эрдэмтэд үндэһэтэнэй соёлой дээжые, аман зохёол — үльгэр, туужа гэхэ мэтые суглуулжа эхилээ.

Шинжиен ойрадай арад түмэнэй дунда «Джангар» туужа аман үгөөр ба бэшэгээр хаая олдоһон байха. Тэрэ «соёлой хубисхалай» үедэ джангаршад бэшэмэл «джангарые» хадагалһанай түлөө «хуушанай ухагуулагшад», «хуушанай муу юумые хор тархаагаашад» гэһэн ярлагта хүртэдэг байгаа.

Эртэ үеын сагһаа эхилээд, арбан жэлэй һамаргаан болотор гар бэшэмэл «Джангар» үе дамжаһаар ерэһэн юм. Эгээл ехэнь гушаад бүлэгтэй, эгээл багань ганса бүлэгтэй. Эдэниие хадагалжа, уншажа байһан зонһоо эрдэмтэд оложо, хэблэлдэ бэлдэһэн байба. Энэ түүбэри «Джангарые» Шинжиендэ тодо бэшэгээр хэблэхээр бэлдэжэ байһан үедэ Үбэр-Монголой арадай хэблэлэй хүреэндэ эрдэмтэд баһа монгол бэшэгээр бэлдэһэн байгаа.

Уйгуур, казах, киргиз гэхэ зэргын аха дүү үндэһэтэнэй дунда ойрадууд нютаглажа, нилээд ута түүхын саг үеые дабаһан байна. Тиимэ дээрэһээ эдэ үндэһэдтэй ажахын, улас түрын, соёл болбосоролой, зан амидаралай талаар нягта харилсаатай байгаа юм. Тиигээд энэ «Джангарта» түүрэг хэлэнэй зарим тэды үгэнүүд, зүйлнүүд оронхой.

Эрдэмтэд Буянхэшэг Бадма хоёр суглуулжа, ном болгон гаргажа, хоёр боти, шүлэглэмэл 20 мянгаш мүртэй алдар суута «Джангарые» арад зондоо мэдүүлжэ байһаниинь һайшаалтай. Эндэ гансал эхин бүлэг уншагшадта үгтэнэ.

ОЙЛГОГДОСОГҮЙ ҮГЭНҮҮДЭЙ ТАЙЛБАРИ

Үлэ — үгы гэһэн удхатай, хуушан монгол бэшэгтэ буруушааһан частица болодог.

Шулбуур — ногтын ута жолоо.

Араг — сэбэр, арюун.

Шэхүүр абаад шэгэдхээд — улам шангаахадаа, уламайнь саагуур шэхэжэ үздэг зэбсэг хаш.

Тарзагар сагаан арьбангыень — арзагар сагаан хабиргыень, хабһануудыень.

Тахилгаанда хаяжа — сэржэм үргэжэ.

Тансаг хара нюдэн — соол хара нюдэн.

Зуузай — үүсa.

Годцай — сеана.

Уен сагаан битэгэ — үбһэнэй нэрэ.

Элмэр—зүнэг.

Хотын мануул — хорёогой айбала.

Гоожоһон умхи сухааг— шүүһээ хатаһан модон, гозуули.

Үйтан һуга, үү хормойдошни багтажа — бүрин мэдэлдэшни орожо.

Хэнхилзүүлээд — нугалзуулаад.

Тогос Алтайн баруун һугада
нютагжаһан,
Тахил-Зула хаанай аша,
Тансан Бүмбэ хаанай жэхии,
Үзэн-Алдар хаанай хүбүүн,
Үеын үншэн ноён Джангар
Гэдэг байһан гэлэй.
Шэгэр уулын дэбсэн дээрэ,
Үргэн шэрээтэ далайн хүбөөдэ,
Бүмбэ далайн шудхалаанда,
Бэеэрээ ургаһан
Эрдэни сагаан уула,
Энэ үлгэн доро бариһан
Хээ угалзай зургаан үнсэгтэнь
Шандаманиин наян найман сонхотой,
Хамта адли долоон мянган баханатай
Алдар суутай шара соохор байшан
Огторгойн хүбөөгэй хүбхэгэр сагаан
үүлэнһээ
Гурбан хурга хүрөөд үлэжэ байна.
Арзайн арбан гурбан баатарнууд,
Сулайн найман мянган баатарнууд
Алдар Джангарай зэргэдэ һуужа,
Алдар суутай соохор байшанда,
Шэрээ тойрон, долоон зэргэ һуубад.
Хатуу хара арзын һуури болгоод,
Найрай ехэдэ ная хоноод,
Жаргалай ехэдэ жара хоноод,
Найрлаад һуужа байтараа, —
Найман хүлтэй
Нахир алтан шэрээгэй хажууда һууһан
Алтан-Сээжэ баабайда
Алдар ноён Богдо Джангар зарлиг
болобо:
«Зүүнэй зүгтэ,
Абхай Балгад далайн хүбөөдэ,
Шигир Табсаг гэдэг уулын
Баруун һугада нютаглаһан
Наян дабхар олбог дээрэ.
Далан дабхар эрдэни хубсаһатай
Сагаан хабиргаяа
Молор алтан хоёроор
Бүхөөр татаад һууһан,
Очир мүнгэн дуулгань
Орой дээрэнь яларна гэрэлтээд,
Тэрэ буурал халзан моритой.
Бүмбын Хара-Санал хаан тэндэ һууна.
Араг сэбэр улаан морёо унажа,
Тэрэ хаанда хүрөөд,
Эб болоо хадань эбыень шагнаад,
Эбтэ орожо үгөөгүй хадань,
Абхай-Балгад далайе
Хороор урасхуулаад,
Бүхэ албатыень хамажа асар!
Үншэн хүбүүдыень, үлэгшэ нохойень
Үлөөнгүй абажа ерь»
Тиигээд тэндэһээ —
Ерэн юһэн жэлэй урда тээ
Айладажа мэдэдэг,
Ерээдүй ерэн юһэн жэлые
Мартангүй хэлэдэг,
Үлэ далда хоёрые,
Элирхэй айладажа һуудаг,
Найман мянган юртэмсэдэ
Ухаагаар алдаршаһан,
Алтан-Сээжэ баабай
Баян айлай гэрэй шэнээн
Балбагар улаан альгаа дэлгээд хэлэбэ:
«Алаг хурдан улаан хүлэгоо
Шадал дээрэ байһан сагтань,
Минии бэеын эдир залуу дээрэнь
Үүдэнэй шэнээн энтэй,
Хүхэ хээбэр һаадагай
һомоной үзүүрэй хурса дээрээ байһан
сагта
Алтан-Сээжэ намайе
Алдар ноён Джангар
Иимэ үйлэ хэрэгтэ
Али үдэр намайе зараха гэжэ байнаш!
Гуулин шара соохор байшанай үүдэндэ,
Олон голой уһанһаа ууһан,
Олон газарай ногооё эдиһэн
Араг хурдан улаан хүлэгыемни
Абажа ерэжэ тохогты!» — гэжэ
Алтан-Сээжэ баабай хаахирба.
Хүдэр хара мориной
Хүнэй шэнээн мүнгэн ногтые
Гүрбэл мүнгэн хазаартайень абаад,
Зэргэ оруулжа асараад, ерэг!
Хэдэн голой эхиндэ
Хүхэ самбайн ташууда хүрэхэлоор,
Араг хурдан улаан хүлэг
Хоёр шэхээ орой дээрээ хаяад,
Солбон хоёр нюдөөрөө
Холо саана мянган үүлые
Нэбтэ шэртэжэ хараад,
Баруун, һалгай — хоёр бэедээ
һалан бэхижүүлһэн байдаг.
Хээ мүнгэн ногтоор ногтолбо,
Хүрэл мүнгэн хазаараар хазаарлаба.
Табин хоёр дахин тэнгэсүүлжэ гүрэһэн
Таһам сагай жолоое
Дала дээрэнь хаяад,
Гүрбэл мүнгэн шулбуурһаань хүтэлөөд,
Залуу зандан модоной хажууда асараад,
Табин сайд хүбүүдээр барюулжа байгаад,
һарлагай ноохоор шэрэжэ хэһэн
Мүнгэн тохомоо морин дээрээ тохобо.
Зуун эмын зулаһан,
Далан эмын дараһан
Хүбэн сагаан тохомые дээрэнь табиба.
Уулаар үльгэр абаад хэһэн
Улаан-шара эмээлыень тохоод,
Табин бүхэ хүбүүд һэлгэгдэжэ байгаад,
Таһам һурыень татажа шангадхаба.
Далдай баатар гэдэг гүреэшэ
Шэхүүр абаад шэгэдхээд,
Табин хоёр татуургые,
Тарзагар сагаан арбингыень
Хахара таһартар шэгэдхээд,
Долоон-найман хүняадаһа гаргуулба.
Хүжэ мүнгэн хүмэлдэргэ
Хүзүүень ташуулан зүүгээд,
Хүзүүн талада байдаг
Хүрэл мүнгэн хонхо зүүгээд,
Оморюун талада байдаг
Очир найман хонхо зүүгээд,
Могой эреэн хударга
Хондолой дээгүүрнь татаба.
Араг хурдан улаан хүлэг
Очир хоёр шэхээ
Орой дээрээ хадаагаад,
Ошохо гэһэн газараа онсолоод,
һайн мяха, һайр далаяа хуряагаад,
Муу мяха, табсагар далаяа хуряагаад.
һамбайгаа һара наранда наадхуулан,
Сагаан дүрбэн туруугаа наадуулан,
Тэрэ Бүмбын оронтой наадуулан,
Табан сайдай хүбүүдэй урда
Толгойгоо тонгойгоод байба.
Тиигээд тэндэ
Далан хүниие дамжуулһан
Даашагүй шара модон аягаар
Дошхон хара арза архиһаа
Дараа дараа бултыень уугаад,
Тахилгаанда хаяжа уужа орхёо.
Тас бүргэдэй жэгүүр мэтэ,
һахалынь сүрэлсэгээд,
Тансаг хара нюдэниинь бүрыгөөд,
Бухынхидал магнайнь уршыгаад,
Буурын сагаан һоёонь татаганаад,
Хүрэл мүнгэн дуулгань
Үргэгдэжэ, сохилдожо байба.
Далан шарын арһан гадартай,
Жаран шарын арһан гуталтай,
Табин бүхэ хүбүүд
Таһам хударгые татажа шангадхана.
Далдай баатар гэдэг гүреэшэ
Гэхын эбэр шэхүүрээр бэхижүүлээд,
Хорото могойн хороор дүрөөд,
Алмазай аюул болоно гээд,
Алмаз буладаар бэхижүүлээд алгасана..,
Хурса буладаар тобшолоод,
Самбал уулын наранай бэедэ,
һалхинда, наранда гансаараа ургаһан
Шойён шүндэг гэдэг
Шара модон эшэтэй,
Залаа торгон һагалдаргатай,
Эдир хүсэтэй харгылалдаһан мангас
Зургаан һарада һэгээгүй ябаад,
Хайрсатын хүндэ хара табсагые[1]
Баруун гарайнгаа альганда баряад,
Шүүһэ гаратар бажууба.
Үнгэрһэн жэлдэ хатаагдаһан
Ерэхэ жэлдэ эрлэһэн[2]
Саһанһаа сагаан,
Саарһанһаа нимгэн,
Салир сагаан һэлмэ
Баруун ташаандаа зүүбэ.
Ерэн тэхын эбэрээр
Зүһэжэ найруулжа хэһэн,
Зуун шарын шүрбэһөөр
Залгаад холижо мушхаһан хүбшэтэй,
Үүдэнэй шэнээн энтэй
Хүхэ хээбэр һаадагаа
Дала дээрээ агсаагаад,
Шара соохор байшанайнгаа
Хас мүнгэн үүдые
Ташар-ташар татажа гаража ерээд,
Алаг хурдан улаанаа унаад,
Ошон мэтэ хашхараад хэлэбэ:
«Алдар Богдо ноён минии,
Арзын найман мянган баатарнууд,
Алтай һайхан нютаг минии,
Амар жарган һуугты!» — гээд,
Моринойнгоо баруун ама татаад ябаба.
Татаад орхиһон жадай орой дээгүүр
Таха дүрөө хоёрынь тудаад,
Табяад шэдэһэн шулуунай хэрэгсэл
Амарангүй, табин хоногой газар хүрөөд.
Одоо юун болооб гэжэ хойшоо
харахадань,
Мүнөө болотор Джангарай нютагһаа
гараагүй,
Зэнгэй һомоной дуунай шууяан мэтэ,
Шубуунай ниидэһэн мэтэ болоно.
Одоо болотор гэрһээ холо ошоогүй
юмши!
Энэ хэбээр гүйлгөө хадаа
Хэзээ хүрэхэ юмши!
Алтан-Сээжэ баабай
Шара соохороо олонсогой захада
оролсоод,
Эды тэды дараад орхибо.
Араг хурдан улаан хүлэгынь
Ута наян алда һүүлээ сосоргоод,
Барим үлүү дэлэнгые боһоод,
Одоо шэнэхэн-шэнэхэн эхилээд,
Хурдандаа ороод ерэбэ гэнэ.
Тэрэ жэл хүсэд гүйлгөөд,
Түүнэй хойто жэлэй нюур үзэн гүйлгөөд
ерэбэ гэнэ.
Араг хурдан улаан хүлэгэйнь
Хоёр талын зуузайһаа
Хониной шэнээн зузаан хөөһэн гоожожо,
Урда хоёр хүлөөрөө
Үдэрэй газар табяад,
Хойто хоёр хүлөөрөө
Хоногой газар табяад,
Гүйлгөөд-гүйлгөөд ерэжэ,
Абхай-Балгад далайда хүрэбэ.
һарын газар гүйлгэжэ ерээд,
Хүйтэн хара далай
Хүйтэн хоёр урасхалтай,
Урасхалай бурьялхада,
Үхэрэй шэнээн хара шулуунууд —
Нэгэниинь нэгээ сохижо,
Улаан гал бадаргаад,
Уулын шэнээн һаглагар долгёор
долгилжо,
Үнды-хүнды оболзоод,
Үндэр эрьеын жадаар обойно,
Хутагын эрэ эрмэгтэй байба.
Эрьеын эрмэг дахаад,
Өөдөө хорин табан хоногой газар ябаба,
Орохо гаталха газар үгы байба.
Далай гаталха гэжэ арбан табан хоног
ябаба.
Далай орохо гараха газар үгы байба.
Уруудажа, арбан табан хоног газар
ябаба, —
Оролго газар үгы байба.
«Оролго гаралга хайгаад ябаха,
Үдэр һарын сүлөөгүй бэшэб», — гээд,
Үүрэй улаан наранай мандаха сагта,
Далайн нарин газар олоод,
Морёо ташуурдаад орохолоорнь,
Үүрэй үдын барагта
Туруутай найман мянган агтын,
Далайн энгинэй багтажа орохоор
Үргэн оролго татаад,
Абхай-Балгад далайда ороод,
Дундадань хүрөөд ерэбэ,
Араг хурдан улаан хүлэг,
Уһан далайн зоболон шангадаад,
Эрьеэд гэдэргээ тэхэрихээ һанаба.
Шара соохор олонсогой захаар уһан
ороба,
Хэды ядуу дараад зүдхүүлбэ мориниинь.
Бамбар наян алда һүүлээрээ сасаргаад,
Барим үлүү дэлһэ хадхаад боһоно,
Хонхын шэнээн очир мэтэ,
Хоёр шэхэниинь бултайгаад,
Дахин-дахин могойшолоод эхилбэ.
Саада захадань ойртоод ерэхэдэ,
Нүгөө эрьень зуун жада туршама байба.
Уулын шэнээн һаглагар долгёороо
Үнды-хүнды тодожо байба.
Уһан соохи урасхал үргэгдэжэ байба,
Өөдөө хорин табан хоног ябаба.
Гаража ядажа байба.
Урасхал дахаад уруудаба —
Арбан табан хоногой газар ябаба.
Гараха газар үгы байба.
«Гараха газар хайгаад ябажа,
Үдэр һарая эндэ үнгэргэжэ,
Уһан соохи загаһан бэшэб гээд,
Шойён-Шүндэг гэдэг
Шара модон эшэтэй табсагаараа
Айрасатын Хара тобогор дээрэ
Хайхираад, сохёод, харайгаад гараба.

[1] Табсаг—ташуур
[2] Эрлэхэ—хурса болгохо.

Эрдэмтэ **М. ХОМОНОВ** ойрад хэлэнһээ буряадшалба.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

ТАСС · АПН ХИЛЫН СААНАҺАА

КАБУЛ. Нангархар, Газни провинцинуудта ба Хост округто байрладаг правительствын сэрэгүүдэй частьнууд болон подразделенинүүд оппозициин отрядуудтай тулалдаба. Үнгэрһэн 3 суудхэ соо буһалгаалагшадай дунда 140 шахуу хүн алуулһан ба шархатаһан байгаа. 10 танк, 140 реактивна һомо хэрэгсэл ба тэдэниие тодхохо түхеэрэлгэ, ехэ буу зэбсэгтэй склад, һомо хэрэгсэлнүүд булимтаран абтаа.

Бадахшан провинцида оппозициин талынхидай дунда тулалдаанууд дахин боложо эхилээ. Гульбеддин Хекматиарай толгойлдог «Афганистанай ислам партиин», Бурхануддин Раббаниин толгойлдог «Афганистанай Ислам бүлгэмэй» болон Расул Сайяфай «Афганистаниие сүлөөлхын түлөө ислам холбооной» тала баримталагшад хоорондоо тулалдаа. Хүндэ зэбсэг хэрэгсэлнүүд ба реактивна һомо хэрэгсэлнүүд үргэнөөр хэрэглэгдэһэн байгаа. Дайшалхы ябуулгануудай эсэстэ 60 гаран хүн алуулһан, шархатаһан, тулалдаанай болоһон нютагуудта горитой хохидол хэгдэһэн байна.

ДЕЛИ. Хэдэн арбаад жэлнүүдэй туршада энэдхэг-совет харилсаанууд бата бүхэ байна гэжэ Непалай телевиденеэр үгэ хэлэхэдээ, Индиин гадаадын хэрэгүүдэй министр Индер Кумар Гуджрал мэдүүлээ һэн. Хоёр орон эгээл элдэб һалбаринуудаар харилсаа холбоо бэелүүлнэ.

СССР-эй политикада боложо байһан хубилалтануудтай холбоотойгоор совет-энэдхэг холбоо барисаанай хараа замууд тухай асуудалда харюусаха зуураа, Индиин премьер-министр Вишванатх Пратап Сингхын албанай хэрэгээр Советскэ Союз ошохо үедэ совет-энэдхэг хөөрэлдөөнүүд болоһон байгаа гэжэ министр тэмдэглэбэ.

ТОЛИ

ХАХАРҺАН АЯГА...

Балма хүгшэн нэгэтэ гэр соохиёо арилгажа, бог шоройгоо хамажа, амhарта юумээ хуряажа ябатараа, Дашынгаа алтан ойн hайндэр дээрэ хүршэ хүбөөнэрэй зүгhөө абаhан сай ууха үнэтэй гэгшын сервизэй нэгэ аягые унагаажархиба.

— Хайран аяга! — гэжэ Балма хүгшэн бүхы сэдьхэлhээ хара буун халаглаба. Нилээд шомшорhонойнгоо hүүлээр, алталмал угалза сэсэгүүдтэй тэрэ хахаршаhан аягаяа шала дээрэhээ абажа, удаан шэнжэлэн хараба:

— Халагни даа! Яhалашье гоё аягаяа хаха унагаабаб. Энээниие сервант сооhоо юундэ гаргаhан шүдхэрнүүд гээшэб? Дахин няаха арга бии гээшэ гү? Теэд няахадашье хахархайнь харагдажа байха гүб даа.

...Эгээл энэ бутарhан аяга мэтээр Балма хүгшэнэй гэр бүлэ гансата шахуу үрин тарин гэжэ, хэрүүл аманай, дэмы хооhон тоосооной үүр болошоо hэн. Иимэ аюулай гэнтэ ерэhыешье, үгышье үни удаан аалин бусалжа байтараа, гансата тэhэрхэ вулкан шэнгеэр hандаралай болоhые Балма хүгшэн ойлгожо ядадаг.

Яахадаа иимэ юумэн болооб? Али үхибүүдээ муугаар хүмүүжүүлhэнhээнь энэ аюул орожо ерээ гү? Али өөhэдөө Даша Балма хоёр зэмэтэй гү?...

Бүхэли hүни.дөө нюдэеэ нэгэшье аниб гэнгүй, бодолгото боложо хэбтэhэн Балма хүгшэнэй байдалда ороод үзөө hаа, ямар hэн хаб? Тэрэ мүнөө пенсидэ гаранхай. Хаанашье хүдэлнэгүй. Хажуугаар үбшэ хабшан бэеhээнь hаланагүй. Шүhанайнь даралта ехэ боложо, нэгэтэ мэдээ табяад, олон хоногто больницада хэбтэжэ гараа hэн. Жэгтэй даа энэ ажабайдал!

...Бүхы юумэн hайн шэнги байгаа hэн. Даша нүхэрынь пенсидэ гараhаншье hаа, үшөөл хүнгэн, хүл жорхой, гүйхэ тооной ябадаг бэлэй. Абадаг пенсиингээ хажуугаар элдэб олзо хэхэ. Нэгэ үедэ ямаршьеб зургаанай «hүниин директорээр» хүдэлжэ, пенситэеэ хамта хоёр зуу гаран түхэриг гэртээ асардаг hэн.

Теэд Балма тиихэдэ үшөө залуушаг ябаа. Пенсидэ гараха уды hэн. Доржиевтанай ехэ хүбүүн Доржо сэрэгэй албанай hүүлээр яhалал hайн ажаллажа байгаа. Долгор басаганиинь дээдэ hургуули нилээд амжалтатайгаар дүүргээд, хүдөөдэ багшал::: эхилбэ.

Энэ гэр бүлые бултанда жэшээ болгон табимаар байhан юм. Яhала эбтэй hэн. Зөөри зөөшэшье бии. «Жигули» түхэлэй хүнгэн автомашинаар тэдэнэр гүйлгэнэ. Шулуун гараж соогоо тэрэнээ табина.

Тэдэнэй гэр соо үдэр бүри наратай, энеэдэ зугаатай бэлэй. Даша нүхэрэйнгөө 60, 70 наhанай ойнуудые үргэнөөр тэмдэглэжэ, зон нүхэдөө, түрэл гаралаа гэртээ уряад, ута гэгшын столой нахиима найр наада эмхидхэhэн юм. Тииhээршье байтар, Доржо хүбүүниинь hамга абаба.

Хэдэн жэлэй үнгэрөөд байхада, Даша Балма хоёр хэдэн үхибүүдэй таабай, төөдэй болобо. «Аша хүн амтатай» гэдэгэй үнэн зүб байhаниие одоол эндэ ойлгожо, заахан хүбүүн басаган хоёрые тэдэнэр яhалал эрхэлүүлдэг байба.

Тииhээр байтар, бэри Сонидонь ажалhаань нэгэ таhалгатай, бүхы болбосон түхэлэй байра шулуун гэртэ үгтэбэ. Одоол тэдэнэр баярлаа hэн. Залуу айл (Доржонь hамгантаяа, үхибүүдтэеэ) тиишээ зөөжэ, эхэ эсэгэ хоёрынь хүдөөhөө хотодо ерэhэн Долгор басагантаяа ан-бун ажаhуужа эхилбэ.

...Балма Даша хоёрой намтарые тобшохоноор хөөрэхэдэ, иимэ юм.

Даша Балмаhаа аяар 15—16 наhаар аха. Балма — хоёрдохи hамганиинь. Түрүүшынгээ hамгантай Даша олон жэлдэ hууhан юм. Теэд юундэшьеб үхибүүтэй болоогүй hэн. Теэд энэ залуу ябаhан Балматай ниилэхэлээрнь, хүбүүн түрэжэ, ехэ баяр болоhон гэхэ. Тиибэшье Балма оройдоо нэгэл дахин нарайлаад, саашадаа хээлитэй болохоёо болишоhон юм. Ядахадаа улаа нарай байhан, түрэhөөр hарашье гүйсөөгүй басага эгэшэhээ үргэжэ абаба. Яаха hэм? Буряадуудта иимэ hайхан заншал бии ха юм.

Даша нэгэ жэгтэйхэн зантай hэн. Жэжэ-бужа юумэндэ дураяа гуташаха, хүнhөө юумэеэ хармалха, салингаа асархадаа, нэгэ мүнгэн хүрэтэрнь нарин нягтаар тоолохо, хэрэгтэ хэрэггүй юумэндэ хомхойрхо, хэнтэгэлхэ, үдэшэ үглөөшье, үдэршье гэмэрээд гэгээд hалахагүй. Даруу зантай Балма тэдэ аашануудыень оройдоошье тоодоггүй hэн.

Харин хоёр үхибүүдынь томожожо эхилхэдээ, эсэгынгээ урдаhаа ар-ур гэдэг, арсалдадаг болобо. Үнгэржэ ерэхэдээ, хараажархидаг, иимэ тиимэт гэжэ hөөргэдэдэг байба.

Даша Балма хоёр залууhаа хойшо найрлаха, хүхихэ, архидаха, айлаар айлшалха дуратай hэн. Бүлэг айлнууд нэгэнэйдэ субботын гү, али пятницын үдэшэ суглараад, архи тамхияа ууха, бүхэли hүнеэрээ хаартaлдаха. Тэрэ үедэ хоёр үхибүүдынь гэртээ дура зоргондоо орожо байдаг hэн. Доржо хүбүүхэн үшөө арбадахи класста hуража байхадаа, үйлсынгээ үхибүүдээр хамтаржа, архиха уудаг, тамхиха баа юулдаг боложо эхилээ hэн. Долгор басаганиинь эдир залууhаа, үшөө гүлмэр ябахаhаа гоё hайханби, сэбсэгэр бэетэйб гэжэ hанашаhан хүүхэн бэлэй. Ехэ дээгүүр hанаатай hэн. Арбадахи класс дүүргээд, дээдэ hургуулида тэрэнэй hуража ябахада, ханилха hанаатай элдэб хүбүүд хойноhoонь дахадаг бэлэй.

Теэд Долгор хэниешье дүтэ хүргэдэггүй hэн. Сэхыень хэлэхэдэ, хүбүүдые голодог байгаа. Тиигэ тиигэhээр дээдэ hургуулияа дүүргэтэрээ, нэгэшье хүбүүнтэй ханилжа ябаагүй hэн. Нэгэнтэй хэды-еды кинодо, театрта ошоод лэ, hониёо буурашадаг бэлэй.

Мүнөө Доржо тухай тобшохоноор хөөрэе. Хүбүүнэйнгээ архи ууха дуратайе эхэ, эсэгэнь мэдэдэг hэн. Теэд өөhэдөөшье хатуу харада эльгэ нимгэтэй байхадань, хүбүүнэйнь энэ хэрэг тиимэ аюултай шэнги бэшээр үзэгдэхэ. Үбгэн hамган хоёр иигэжэ хөөрэлдэдэг бэлэй:

— Доржомнай архида орошохогүй юм гээб даа.

— Бараг бэшэ гү? hамга жэмгэтэй болоо. Хоёр үхибүүд байха.

— Ши юрэдөө хэлэхэ байгааш.

— Ши өөрөө хэлэ...

— Ши эрэ хүн гээшэш. Ойлгуулжа үзыш.

— Ши эхэнь байна бэшэ гүш?

— Шамаяал hажаашоо...

— Би архи хүхүүлжэ hургаагүйб!

Иимэрхүү арсалдаануудаар тэдэнэй хөөрэлдөөн дүүрэдэг hэн.

Эгээл энэ үедэ бэри Сонинь hогтуу эрэhээ хашаржа, үбгэнэйнгөө архи баринхай ерээ hаань, гэртэhээ гараад ябашадаг болобо. Тиигэжэ ябаhаар, хүнгэн ябадалтай эрэшүүлтэй холбоорилдобо.

Юумэшье эхилбэ даа! Залуу айлай гэртэ үдэр бури хэрэлдээн, үнгэржэ ерэхэдээ наншалдаан боложо захалба. Ондоо эрэшүүлтэй hамганайнгаа ханилhые мэдэhэн Доржо урмаяа хухаржа, бүхы уйдхар, гомдолоо архиин манан соо төөрюулхые, хатуу хараар тэрэнээ дарахые, бэеэ hамаарууpулхые оролдобо.

Мүнөө болотор хадамда гараагүй ябаhан Долгор басаган ахатанайнгаа хэрэгтэ оролсобо. Бэриеэ үзэн ядажа, шоо үзэнэ, хараана, газаашална. Теэд бэри Сонимнайшье баhал гайтай: нэгэ газарта удаан тогтожо хүдэлэнгүй, эндэ тэндэ дойбод сохёод лэ ябадаг болобо. hүүлэй hүүлдэ элдэб танилнуудhаа мүнгэ танга ехээр урьhаар абаад, гэнтэ үгы болошобо.

Мүнгэеэ нэхэhэн хүнүүд Балма хүгшэндэ ерэжэ эхилбэ:

— Бэритнай 300 түхэриг урьhаар абаhан юм.

— Тэрэтнай хаана гээшэб?

— Мүнгэеэ эрижэ ерээб.

Балма хүгшэн тэрэ бэриингээ зарим үри шэринүүдые шадаха соогоо (Дашаhаа нюугаад) доохонуур түлэнэ. Теэд урдаа ортохо юм бэшэ. Үнөөхи Доржо хүбүүниинь архияа намнаhаар, Грязнухын ЛТП-дэ эльгээгдэбэ. Тэндээшье ёhoop эмшэлүүлэнгүй, архияа бүрил ехээр уугаад, ажал хэхэеэ залхуураад, элдэб нютагуудаар тэнэжэ, хэсэжэ ошобо.

«Гэнэ гэтэжэ байха» гэhэн арадай сэсэн үгэ бии юм.

Эгээл энэ үедэ Даша, гэрэй эзэн гэнтэ наhа барашаба. Аюул, зоболон гээшэ хойно хойноhoo, дээрэ дээрэhээнь ерэдэг юм гэhэн үгэ эндэ баhал дүтэрхүү байба.

Залуу айлай hандарhанай, hалаhанай hүүлээр Балмын гэртэ юун эхилээ гэжэ hананат? Үнөөхи дүшэ гаратараа хадамда гараагүй Долгорнай «гуулияа» харуулжа эхилбэ.

Эсэгынгээ «Жигули» автомашина, гаражтайнь худалдуулба. Эхэеэ гэртэhээ намнадаг болобо. Эхэ басаган хоёр байра соогоо багтахаяа болёод, үдэр бүхэндэ хэрүүл аман гаража захалба.

Хүбүүгээ, бэриеэ, ашанараа «алдаhан» Балма хүгшэн мүнөө муу бэетэй болошоод, үргэжэ өөдэнь тэнжээhэн, хүлдэ оруулhан, хубсаhа, гуталаа эгээл түрүүн үмдүүлhэн басагандаа үдэр бүри хараалгажа, үдэшэ бүри доромжолуулжа хэбтэхэдээ, гэнтэ наhа барашаhан Даша тухайгаа уйтайгаар hанаад орхидог: «Шиниимни амиды ябаа hаа, иимэ юумэн болохогүй hэн хаш даа».

Хэдэн жэлэй саана тэнигэр баян, яhала эбтэй шэнги ажаhууhан гэр бүлэ сахариггүй торхо шэнги олон тээшээ бутаран hандарба.

Эндэ хэн зэмэтэйб? Зэмэтэй хүниие мүнөө олохонь тон бэрхэтэй. Балма хүгшэн ядахадаа, гурбан таhалгатай байраяа hэлгэхэ, хубааха hанаатай. Теэд Долгор басаганиинь энээн тухай дуулахашье дурагүй. Тэрэ сухал уураар орьёлон, эхэеэ хараана:

— Түргэн үхэ саашаа! Дэлхэйн архиншадта байраяа үгэхэгүйб.

Энэ байра анхан сагта Даша Доржиевай абаhан гэжэ нэрэтэй юм ааб даа. Теэд мүнөө гэрэй эзэнэй үгыдэ байра хубаалган дээрэ хэрүүл hүжэрhэн зандаа.

Намаг хүбхэнтэй газарта эхилhэн түймэрые буряадууд «хүлэрэ» гэжэ нэрлэдэг. Энэ гэр бүлын hандарал үшөө үни хада эхилhэн байгаа бэшэ гү? Хүнэй нюдэндэ харагдангүй, дооро холо, аалихан эхилhэн түймэр мүнөө дээшээ гаража, улаан дүлөөр соробхилбо ха юм.

Хахарhан аягые дахин няабашье, мүртэй hайн амhарта болодоггүй. Энэ гэр бүлэдэ гараhан тэрэ ган тодхорые ехэ уран гараар, шадамараар няажа болохо гү? Бодожо үзэмөөр.

Г. ТОГОЛОЕВ.

АВТОРАЙ АЖАГЛАЛТА: мэдээжэ шалтагаанууд, дээрэhээ энэ статья соо дурдагдаhан хүнүүдэй нэрэнүүд хубилгагданхай. Теэд тэрэ болоhон hүүдал байдалай hандарал бодото ажабайдалай үнэн баримта юм.

БУЛТЫЕТНАЙ ДУРСАХА АРГАТАЙ hАА...

(Шүүмжэлэгшэдтэеэ хөөрэлдөөн)

Яруунын аймагай «Победа» олхоз байгша оной июниин 23-да 60 жэлэйнгээ алтан ойе тэмдэглэбэ. Ехэшье, хүдэршье hайндэр боложо үнгэрөө. Колхозой тус ойдо зорюулжа бэшэгдэhэн «Эгэтын-Адаг. Сагаан түмэр морин жэл. 1930-1990» гэhэн ном барлажа гаргагдаад, хэблэлhээ асарагдаад байгаа юм. hайндэрэй болоhон үдэр колхознигуудай дунда наймаалагдажа, ехэ hонирхол татаба. Номые эблэрүүлэн суглуулhан, хэблэлдэ бэлдэhэн, бэшэhэн хүн хадаа би баяртай хаб. Минии баярые хубаалдаhан, гарыем бариhан нютагайхид олон hэн. Гэхэтэй хамта шанга шүүмжэлгэдэ ороhоноо нюуха зэргэгүйб. Мүнөө — энээн тухай хөөрэлдөөн.

Өөрынгөө нютаг, түрэл колхоз тухайгаа богони болзор соо ном бэшэхэ гээшэ олон талаhаа бэрхэшээлтэй хэрэг байба. Тон бэлэн юумые мартаха гү, али ямар нэгэн дутагдал гараха зэргэтэй бшуу.

Номоо дүүргэжэ, гар бэшэгээ хэблэлдэ тушааhан хойноо, жэшээнь, Р. Ц. Банзаронии «КПСС-эй XXI съездын делегат байhан юм» гэжэ бэшэхээ erто таhа мартаhандаа, ооороо ехэ гэмшэжэ ябааб. Энэ дурсалгаар, хойнотожошье hаа, хэhэн алдуугаа заhаяб гэжэ тоолохыем зүбшөөгыт). «Ном соош юундэ Банзарон тухай статья үгыб?» — гэhэн эрилтэ нэмэжэ бууба. Зүб эрилтэ, арсанагүйб.

Ном бэшэжэ дүүргэхэ дүтэлөөд байхадаа, нютагайхидайнгаа зүгhөө шанга зэмэдэ ороё эли ойлгоо hэм. Теэд калаа хахадлаад орхихо гүб даа, дүүргэжэ hалааб. Шангаар шүүмжэлэгшэд хэд бэ гэхэдэ, минии үеын нүхэд Мария Раднаева, Жамса Цыбикжапов, Чимит Дылгыров, Санжидмаа, Ешигмаа Норбоеванууд, Намжилмаа Дугданова болоно. Тэдэнэй хэлэhые согсолходо иимэ: «Минии абын нэрэ юундэ үгыб?» «Эжыемни орхихоёо яажа hанаабши? Бүхы наhаараа колхоздо хүдэлhыень өөрөө hайн мэдэнэ ха юмши!» Али: «Намайе юундэ мартаха болообши?» Үгышье hаа: «Юу хэhэндэнь энээнэй фотокарточка ном соогоо оруулаабши?»

Хэрбээ урданай болоод мүнөөнэй колхознигуудые бултыень нэрлэхэ, харуулха гээ hаа, hаа захын гаршаг ондоо бай. зэргэтэй. Жэшээнь, «Колхозой дурасхаалай дэбтэр» гэжэ гү? Тиигээд номой хэмжээн «Эгэтын-Адагта» орходоо хэды дахин зузаан, ехэ байха. Эндэ түүхэшэ эрдэмтэн заагүй хэрэгтэй болохо. Тэрээнгүйгөөр уг гарбалайнгаа холбоо харуулжа шадагдахагүй байна ха юм. Манай нютагай, колхозой түүхэ 1990 оноор хизаарлана бэшэ. Тиимэ хаданьшэнэ, гурбадахи ном тухай бодомжолхо хэрэг мүнөөнhөө гарана. Иимэ номые, «Эгэтын-Адагые» табан hара соо нэгэ хүнэй бэшэгшэдэ адли бэшэ, харин табан жэл соо бүхэли коллектив бэшэхэ ушартай ха юм. Нютаг тухайгаа ном бэшэжэ, эхин шата hүури табиhан хүн Бадма Дамдинович Дамдинов болоно. Тэрэнэй «Гурбан голой бэлшэртэ» гэhэн дэбтэрхэн 1967 ондо гараа hааб даа. Минии «Эгэтын-Адаг» түрүүшын номой үргэлжэлэл байхаhаа гадна, ерээдүйн, гурбадахи номой харгы нээhэн ээлжээтэ шата боложо үгэнэ

«Эгэтын-Адаг» соо урданай болоод мүнөөнэй бүхы колхознигууд нэрлэгдээгүй. Энэ зүб. Теэд энэ номой дутагдалда тоологдохо ёhогүй, нүхэдүүд! Ушар юуб гэхэдэ, хэмжээгээрээ бага, хэблэлэй 5 хуудаhан ном соо урдань хүдэлhэн, мүнөө хүдэлжэ ябаhан бүхы хүнүүд багтаха аргагүй байгаа. Гэбэшье номой хэмжээн соо шадаал hаа олон хүниие оруулха гэжэ оролдооб. Гурбан зуун шахуу хүн бии ёhотой гэжэ hананаб. Энэ статья бэшэхэ болоод байхадаа, зорюута тоолобоб. 370 гаран нютагайхидай нэрэ ном соо оронхой юм байна. Энээн дээрэ 48 хүнэй дүрэ, намhаа гадна номой авторнууд болоhон 23 хүниие нэмэхэдэ, «Эгэтын-Адаг» соо 400 гаран хүн багтажа оронхой, нэрлэгдэнхэй. Тэрэнэй хахадынь шахуу мүнөө мэндэ ябагшад болонобди.

Намжалмаа Ринчиндоржиевна Дугданова хэлэбэ:

— Урда үетэниие хүндэлжэ, ном соогоо мүнөө мэндэ ябаhан дала, даланhаа дээшэ наhатайшуулые оруулhаншни зүб. Гэхэтэй зэргэ өөhэдынгөө үетэниие мартаhаншни хүлисэхөөр бэшэ! Үхибүүн ябахаhаа хойшо, дайнай үеhөө эхилээд, колхозой ажал хэhэнээ, Хангира, Зүүн Зальтираа, Шара горхонуудаар үбhэндэ ябадагаа hанахаа яагаабши?

— Манай үетэн олон ха юмбибди, — гэжэ хэлэжэ үрдибэб.

— Бултанай нэрэ хэрэггүй. Харин үетэн тухайгаа хахадшье hаань хуудаhа зорюулжа бэшэхэ ёhотой байгааш. Тэрээниие хээгүйш!..

Яаха аргагүй зүб шүүмжэлгэ! Өөhэдынгөө үетэниие мартаагүйб. Харин сэдьхэлдээ философско шэглэлтэйгээр иигэжэ тоолооб: бидэ мүнөө мэндэ ябагшад, пенсидэ гаранхайшье, али үшөө хүдэлжэ ябаашье hаа, эхэ, эсэгэдээ, эгэшэ, ахадаа гол анхаралаа хандуулха ёhотойбди; хойто үетэн, манай үри хүүгэд, хожомоо бидэнээ дурдаха байха бэзэ.

Өөhэдынгөө үетэндэ анхарал хандуулаагүй ябадал минии номой дутагдал. Би энээниие мэдэжэ байгааб, мэдэрнэб!

«1941-1945 онуудта Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуу ехэ дайнай үедэ харуулhан шэн габьяата ажалай түлөө» медаляар шагналга Эгэтымнай-Адагта 1946 оной июниин 11-дэ болоhон юм байна. Мүнөө минии урда Буряадай АССР-эй Гүрэнэй архивhаа буулгажа абаhан хоёр зуун шагнагдаhан нютагайхидай данса хэбтэнэ. Эдээн сооhоо шүүжэ, манай үетэнэй нэрые hубариhан гуримаарнь буулгахым зүбшөөгыт: Аюров Чимит-Доржо (наhа бараhан), Бальжинимаев Эрдэни, Бардуева Дулма, Гуробазарова Сэмжэд, Гуробазаров Дамба, Дондоков Галсан (наhа бараhан), Дымбрылов Дамбинима, Дашижамсуев Бадмажаб (наhа бараhан), Дугданова Намжалмаа, Дылыков Нанзад (наhа бараhан), Мункоев Роман (наhа бараhан), Найданов Цыден-Еши (наhа бараhан), Норбоева Санжидмаа, Намсараева Цырендулма, Намсараева Будажаб, Найданов Гэлэг-Жамса, Новиков Иван, Рабданова Цыремжид, Фролов Иван, Балданова Буда-Цырен. Манай үетэн дайнай хүшэр жэлнүүдhээ эхилээд; мүнөө хүрэтэр шэн габьяата ажал хэжэ ябана гүбэ! Энээгээр, «өөhэдынгөө үетэн тухай хахадшье хуудаhа бэшэхээ яагаабши» гэhэн зүб эрилтые бэелүүлhэн дээрэ тоолохыем зүбшөөгыт. Үнэндөө медаль абаhан 199 хүнэй нэрэ «Эгэтын-Адаг» соо орохо ёhотой байгаа. Ээлжээтэ ном соо энэ данса оруулагдажа, минии номой дутагдалые хааха хүн олдохо гэжэ найдагдана.

Энээнhээ үшөө ондоогоор манай үетэн тухай бэшэхэ арга бии юм гү? Бии даа. Тэрэмнай уран зохёол болоно. Тушаан болоходо, «Манай үетэнэй литературна «дүрэ» гэhэн шэнжэлгэ нэгэтэ хэhэн хүм. hонирхоо hаа энээн тухай «Сагаймнай хуудаhан» (1983) гэжэ минии ном соо уншажа боломоор юм (52-151 нюурнууд.)

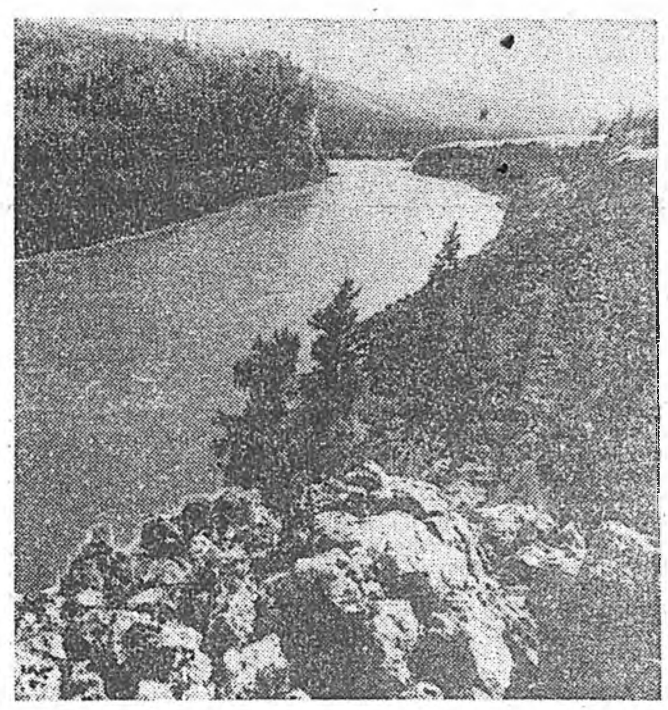
«Эгэтын-Адаг» бэшэжэ захалхаhаа хойшо урдамни үшөө нэгэ бэрхэшээл бии hэн. Ушар юуб гэхэдэ, ном Буряадай номой хэблэлэй түсэбтэ оронхой бэшэ. Хаана хэблэгдэхэб? Түрүүн нэгэ районой типографида гэжэ хараалагдаhан байгаа. Юрэдөөл, номой ном боложо гараха, али үгынь, аза талаангай хэрэг hэн. Тиимэhээ хии ажал болоо hаа болуужан гээд лэ, зүрхэтэйгөөр хүдэлжэ, гар бэшэгээ дүүргээ hэм. Талаан болоол даа! Колхоз мүнгэн зөөриеэ hомолжо, ном гаргуулаа. Энээнэй түлөө олон тушаалта ноёдой, тэрэ тоодо колхозой түрүүлэгшын урда, оло дахин доро дохижо зогсогдоо гээшэ. Өөрөө үгытэй байгаад (hүүлэй хоёр жэл соо салин абадаг ажал хээгүйб; гансал гонорараар хоолойгоо тэжээнэб), уран шадабарияа дурадхажа ябахада бэрхэтэйл байна даа, хүшэршье!

Эсэстээ хэлэхэ нэгэ шухала зүйл бии. «Эгэтын-Адаг» хадаа колхоз, тэрэнэй хүн зон тухай тодо hонороор хөөрэжэ үгэhэн ном болоно! Ном нютагайнгаа Хангирын, Эгэтын-Адагай, Маарагтын, бидэнэй мүнөөнэй жаргалай түлөө дайнда хабаадаhан сэрэгшэдэй урда hүгэдэлгэhөө эхилнэ. Тииhэн лэ хойноо колхозой түрүүлэгшын ехэ статья үгтэнэ. Ажал тухай шухала статьятай зэргэ хүнэй ажабайдалда боложо байдаг элдэб hонин зүйл ном соо hууриня эзэлхэ ёhотой ха юм. Тиигэжэ соло, шүлэг, домог, түүхын баримтанууд, хүнэй дурсалга, архивай материал, фотографи, зураг, очерк гээд хуу бии болоно. Номой хори гаран автор — өөhэдымнай зон.

Хүндэтэ нютагайхидни! hайндэрэй байдалhаа холодоод, зүрхөө доро даража, «Эгэтынгээ-Адагые» үшөө дахин уншаад үзэгты! Тиихэдэтнай ном соо ороhон хүнэй тоо нэмэhэн байхагүй юм бэзэ. Гэбэшье сэдьхэлээ тэниилгэн жиихэтнай, нютагаараа, хүн зоноороо, тэдэнэй солото хэрэгүүдээр омогорхохо мэдэрэлдэ абтахатнай дамжаггүй байна!

Ерэхэ жэлдэ 60 жэлээ угтаха нэгэ колхозойхид, «Эгэтын-Адагай» жэшээгээр, ном гаргаха тухай хөөрэлдэжэ эхилэнхэй байна. (Уридшалан авторынь болоод, нютагые нэрлээд яахаб). Минии хэлэхэ юумэн: хэн нэгэн-журналист, уран зохёолшо, эрдэмтэн — нютаг тухайгаа ном бэшэхэ гээ hаа, колхозой правлени гэхэhээ гадна, хамтын суглаа татажа, үргэн ехэ хөөрэлдөө дэлгээхэ хэрэгтэй.

Э. БАЛЬЖИНИМАЕВ
журналист.

«БУРЯАД ОРОН—90»

Хадын мүрэн. Ж. ХАЛБАЗЫКОВАЙ фото.

УРДАНАЙ БУРЯАДАЙ ДУУНУУД

Хада газар халтирхай —
Харахадажа ябалтай.
Хариин хүбүүн харатайхан —
Хайхаржа ябалтай.
Хүнды тала хүнхиноетэй —
Хүлөө ойлгожо ябалтай.
Хүнэй хүбүүн хүсэтэйхэн
Хүндэлхэжэ ябалтай.
Аягатынгаа дээжые
Ахамад тандаа бария.
Хүндагынгаа дээжые
Худанартаа бария.

* * *

Агтал морим занханаараа —
Адуунхан сэргэнь
мартагдаагүй.
Айдархан бэем
занханаараа —
Абым hургаал мартагдаагүй.
Эмээлтэл морим
занханаараа —
Эжэлхэн сэргэнь
мартагдаагүй.
Энээхэн бэем занханаараа —
Эжым hургаал мартагдаагүй.

* * *

Түхэреэн шара нарамнай
Түбиеэ тойроод мүнхэхэн
даа.
Түрэсэн эхынгээ нэрэхэнhээ
Төөрихэшьегүймнай мүнхэхэн
даа.
Алтан шара нарамнай
Агуулаяа тойроод
мүнхэхэн даа.
Ашатайхан абынгаа
нэрэхэнhээ
алгасахашьегүймнай
мүнхэхэн даа.

* * *

Хэрээстэйхэн хээрээрээ
Хэтэхэн холо зорижо,
Хэбтэсэн нойроо сэлмээжэ,
Хэтынгээ ябадал мэдэе.
Уялатайхин хээрээрээ
Утахан холо зорижо,
Унтасан нойроо сэлмээжэ,
Урагуудайнгаа мэндые мэдэе.
Аргамжатайхан хээрээрээ
Аян холо зорижо,
Аятасан нойроо сэлмээжэ,
Абынгаа мэндые мэдэе.

Хүлэгтэйхэн хээрээрээ
Хүлэрэгтын дабаа дабажа,
Хүндэтэйгөөр нойроо
сэлмээжэ,
Хүнэйнгөө мэндые мэдэе.

Жороотойхон морёороо
Жаргалай дабаа дабуулжа,
Зохидхон нойроо сэлмээжэ,
Зонойнгоо мэндые мэдэе.

Халбалзуулhан морёороо,
Хадахан дабаа дабуулжа,
Хайратайхан нойроо
сэлмээжэ,
Хадамуудайнгаа мэндые
мэдэе.

Элдинтэйхэн морёороо
Эреэхэн дабаа дабуулжа,
Энээхэн нойроо сэлмээжэ,
Эжынгээ мэндые мэдэе

Агтахан морёороо
Арахан дабаа дабуулжа,
Аясан нойроо сэлмээжэ,
Абынгаа мэндые мэдэе.

Яруунын районой ажалай болон дайнай ветерануудай байшанда — Эгэтэ нютагта ажаhуудаг 94 наhатай hабхуу Цыбиковаhаа бэшэгдэн абтаба.

Шэнэ нэр...

ТАНИЛСАГТЫ

Дарима РАЙЦАНОВА

Дарима Райцанова 1972 оной хабар Хяагтын аймагай Хоолой нютагта түрөө. Энхэ-Талын дунда hургуулида буряад хэлэ ба литературын багша Сэсэг Сосоровна Бальжинимаевагай эмхидхэhэн «Эдиршүүл» гэжэ уран зохёолдо дуратайшуулай кружогто ябахадаа, түрүүшынгээ шүлэгүүдые бэшэжэ туршаhан байна.

— Арадайнгаа аман зохёолдо, ёhо заншалнуудта, түрэлхи литературада hонирхолоо үргэдхэн дурлаха хэрэгтэмнай багша Сэсэг Сосоровнамнай ехэ нүлөө үзүүлжэ, хэшээлнүүдынь ёhотой hайхан hургаал болодог hэн, — гэжэ Дарима дурсан хөөрэнэ. Нютагайнгаа hургуулиин 9-дэхи класста hуража ябахадаа, Дарима эдир бэшэгшэдэй республиканска олимпиадада хабаадалсажа, магтаалда хүртөө hэн.

Мүнөө жэлдэ Д. Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институдай буряад хэлэ, литературын факультедэй 1-дэхи курс дүүргэhэн Дарима Райцановагай шүлэгүүдтэй уншагшадаа танилсуулаад, «хээ hайхан дэльбэтэ» хүдөө хэр... гайнгаа үзэсхэлэн тух... гэн зөөлэн инаг дур... ульhатайхан шүлэгүүд... бэшэхыень хүсэе.

Б. ЖАН...

ТАЛЫН СЭСЭГ

Хүдэрын хуурайшаг дэлюун
голдо
Хүрьhээ олоhон намаа
сэсэг —
Наранай гэрэлдэ аярхан
игаажа,
Наhаяа эрьеhэн талын
шэмэг.

Гүрбэлзээмэ уян, ...
Хээ hайхан дэльб...
Хэнзэ ногооe hүү...
Хүхын донгодоон ...

ТООНТО

Хүл дээрэмни тэнжүүлэн
бодхооhон,
Хүүгэн наhанайм hанал
бодолнууд —
Элдин тоонто Хоолой
нютагни,
Бунхан толгойн урдахи
гэрни.
Балшархан үеым эжэл
нүхэд,
Баяр, Дарима hанана гүт! —
Эбээ таhаран арсалдан
байхаяа,
Эльгээ хатан, наадажа
ябахаяа...
Буурал болоhон хүгшэн
эжымни,
Баяраар дүүрэнэб шамаяа
харахадаа,
Хүдэр гарыешни, үнжэгэн
харасыешни
Миhэрэн байжа hанахаб даа.
Мэлмэн хара нюдэндэш
Минии дүрэ үзэгдоо гү!
Эльгэ зүрхэндөө хадагалжа
Инагай бодолнууд түрөө гү!
Энэрхы дулаахан зүрхэнэйш

Энхэргэн hайхан ...
Ирагуу гоё хооло...
Илдамаар дуулахаа...
Уярма зөөлэн дүү...
Уралшни шэбэнэхэ...

* * *

«Үдэрэймнай бодол...
hүниин зүүдэ ээлб...
Зурагаа hаяар эль...
Зүрхэнэйм ойро е...

Заяагайшни мүрнүү...
Дахин дахин шэбш...
Зоригоор бэхижэhэ...
ш...
Дарыхан урдаа г...

* * *

Мүшэтэ огторгойн ...
Морин хуурай хүб...
Уян нарихан хүрг...
Угалзатуулан татан...
Гүлмэр амараг зүр...
Гуниг дуранай ав...
Дэльбэ арюухан ...
Далитан аласые ...
Габшагай түргөөр ...
Дуунай хүгжэмөөр ...

ҮДЭШЭНДӨӨ

Улаан наран жаргаhаар
уулын саана ябашаба.
Уужам дайдын аажамууд
боро хараанда хушагдаба.
Үдэшэ нэтэрүүшэгээр
уулын саанаhаа буугаад,

Үлгэн дэлхэй эбh...
унтари байраа...
Хахад бэеэ нюун...
hара хөөрэн ...
Хүхюун ошоор ...
мүшэд үрдилдэ...

ПРАВДА БУРЯТИИ

Мүнөөдэрэй номерто

Орон сооxи боложо байгаа үйлэ хэрэгүүд тухай тобшохоноор хөөрэhэн ТАСС-ай корреспондентнүүдэй суглуулбари газетын мүнөөдэрэй номерой нэгэдэхи хуудаhанай нээлтэ дээрэ тунхаглагдаба.

Газетын штатнабэшэ корреспондент Валерий Бадмаевай Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо Г. Н. Манжеевтай үнгэргэhэн интервью «Олон асуудалнуудынь зүбтэй байбашье...» гэhэн гаршагтайгаар номерто барлагдаба.

Республикын аж... тэжээл бэлэдхэлгын ... риин хэр ябажа бай... хөөрэhэн А. Базар... «Гансашье тоонууд б... hэн шэнжэлэл, мүн л... даhанда үгтэбэ.

Улаан-Үдын авиац... лэдбэриин нэгэдэлэй... мой секретариин ор... Дятловай «Гуйhанай... гү?» гэжэ гаршагтай... мерой хоёрдохи ... нээлтэ дээрэ тунха...

«Оролдолго гарга... зүүгээд...» гэжэ Г. Ш... гай статья номерой ... хуудаhанда олоной ... байха.

Газетын мүнөөдэ... рой дүрбэдэхи хууда... шалта «Субботын га...

СПОРТЛОТО

«45-hаа 6-ень таатаха» ба «36-hаа 5-ень таатаха» «Спортлотонуудай» 32-дохи тираж.

«45-hаа 6-ень таатаха»: 8-велоспорт трек, 13-хадаhаа сана... hаар hолжоролгын ... хүндэ атлетикэ, 39-... 40-городки, 44-шата...

«36-hаа 5-ень таа... хэ барилдаан, 18-хү... тикэ, 21-тамаралга, ... буудалга, 35-шайба...

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.35—«Эжы, аба бидэ гурбан». 10.05—Жэлэй дүрбэн саг. Август. 11.05—Татаарай АССР-эй Гүрэнэй дуу, хатарай ансамблиин концерт. 11.45—НЛО: Бельгиин гурбалжан. 12.15—«Душа, восстань, чтоб потрудиться...» — баримтата фильм. 12.55—Худалдаа наймаанай hонин. 13.25—«П» тэмдэгтэй. Эрдэм дэлгэрүүлгын программын хуудаhануудаар. 14.25—«Бурда моден» дурадхана. 14.55—«Дорога в школу—үхибүүдтэ фильм. (ГДР). 15.25—Полтавын уран hайханай музей. 15.50—Мультфильмнүүд. 16.30—Американ киногой хуудаhануудаар. Киноконцерт. 17.35—СССР-эй Гүрэнэй камерна оркестрэй концерт. 18.40—Уласхоорондын шэнжэлэл. 19.25—Шухала асуудалгаар репортаж. 19.35—«Приключения Шерлока Холмса и доктора Ватсона»—уран hайханай фильм. «Сокровище Агры». 1-дэхи, 2-дохи сери. 22.00—Время. 22.30—СССР-эй правитель-ствада. 22.40—... мультфильм. 23.00—... зай ГАБТ-да СССР-... артист В. Васильева... үдэшэ. 00.25—Шэнэ...

ХОЁРДОХИ ПРОГ...

МОСКВА. 9.00—... гимнастика. 9.20—... хүгжэмтэ фильм. 10... роян. «Не уходи ... ным»—зүжэг. 13... фильм. 14.00—Ба... дэлхэйн чемпионат... 15.30—«Совет Росс... канал. 18.00—... уран hайханай фил... Автомобильна спо... баримтата фильм... Ород хэлэн. 20.25—... на благо»—баримта... 20.55—Мэдээсэлнүүд... нууд. 21.00—«Амга... согты, багашуул!» ... вый день» булэгэй... 22.00—Время. 22... 90» гэhэн уласхоо... традна фестивали... үдэр. Забhарлалга... —Мэргэн буудалга... чемпионадай днев... «Гибель 31-го от... hайханай фильм. 1...

Редактор
Р. Б. ГАР...

НАШ АДРЕС:
670000, УЛАН-УДЭ
ул. Каландаришвили, 23

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам редактора—2-62-62, отв секретарь—2-50-52, секретариат—2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды—2-60-91, 2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, агропромышленный—2-64-36, 2-63-85; советского строительства и быта—2-69 58; культуры и школ—2-60-21. 2-57-63. информации—2-34-05; переводов—2-54-93; писем и селькоров—2-67-81; корректорская—2-33 61; выпускающие—2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин—91-1-44, г. Северобайкальск—35-73, п. Хоринск—55-6-90, г. Закаменск—31-61, п Кырен—91-9-79 п. Агинское 3-40-69. Директор издательства—2-37-32, бухгалтерия—2-33-77, вахта—2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901

Газета отпечатана республиканской типографией Госкомиздата Бурятской АССР. Директор 2-40-45.
Заказ № 189.